

Nr 44

*Utlåtande i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning
rörande organisationen av riksbankens kontorsnät.*

Fullmäktige i riksbanken har med skrivelse den 19 februari 1959 överlämnat en P. M. angående riksbankens kontorsnät, vilken såsom *Bilaga* fogats till detta utlåtande, samt hemställt,

att utskottet måtte föreslå riksdagen att besluta, att riksbanken skall bibehålla avdelningskontor å de platser, där sådana för närvarande är inrättade.

Av fullmäktiges framställning inhämtas, att frågan om riksbankens avdelningskontor har utretts av en av fullmäktige tillsatt kommitté, som därjämte enligt sina direktiv har att göra en översyn av den inre organisationen vid huvudkontoret och att med utgångspunkt från de förslag som kunna komma att framläggas söka bedöma riksbankens personalbehov inom de olika tjänstemannakategorierna på något längre sikt. Kommittén har i december 1958 i ett delbetänkande framlagt sin principinställning i avdelningskontorsfrågan. Då ställningstagandet till denna fråga synts kommittén vara av avgörande betydelse för lösandet av kommitténs övriga utredningsuppgifter, har kommittén förklarat sig ha för avsikt att först sedan ställning tagits till kommitténs nu framlagda promemoria, fortsätta utredningsarbetet beträffande övriga till kommittén hänskjutna frågor. Kommittén har funnit övervägande skäl tala för att riksbanken bibehåller ett kontorsnät. Med utgångspunkt från att riksbanken sålunda har behov av en lokalorganisation, har kommittén därefter undersökt möjligheten att vinna besparingar genom att minska antalet avdelningskontor. Kommittén konstaterar emellertid, att en utglesning av kontorsnätet oundgängligen måste medföra en väsentlig försämring av riksbankens service. Under hänvisning till den verkställda utredningen har kommittén kommit till uppfattningen, att under nu gällande arbetsmässiga och administrativa förutsättningar skäl icke föreligga att rubba den nuvarande distriktsindelningen som ansluter sig till länsindelningen. Samtidigt förutsätter emellertid kommittén, att därest den totala arbetsvolymen vid avdelningskontoren i en framtid skulle mera väsentligt minska, en omprövning av distriktsindelningen bör komma till stånd med sannolika indragningar av vissa kontor som följd.

Över den av kommittén framlagda promemorian har *Riksbankstjänstemännens förening* avgivit yttrande. Föreningen konstaterar med tillfredsställelse, att kommittén förordat ett bibehållande av det nuvarande kontorsnätet.

Fullmäktige har efter övervägande av kommitténs promemoria och där-
1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1959. 8 saml. Nr 44*

över avgivet yttrande funnit sig böra instämma i vad kommittén anfört. Sedan riksdagen tagit ställning till den nu framlagda principfrågan samt kommittén slutfört sitt uppdrag, kommer fullmäktige att för riksdagen framlägga den organisationsplan, som föranledes av det principiella ställningstagandet.

Utskottet

Frågan om riksbankens kontorsnät har varit föremål för riksdagens behandling vid flera tillfällen under senare år, senast vid 1952 års riksdag. Den då framlagda utredningen visade att en indragning av ett större antal kontor i dåvarande läge skulle medföra betydande komplikationer med hänsyn till den ringa pensionsavgången under de närmaste åren. Under alla omständigheter syntes några större förändringar av hänsyn till personalen icke kunna ske förrän efter 1960, då pensionsavgången beräknades bli väsentligt större än tidigare. Till dess beräknades också de dåvarande arbetsuppgifterna ha avsevärt minskats.

De anförda skälen för att uppskjuta ett definitivt ställningstagande till frågan om omfattningen av riksbankens kontorsnät fann bankoutskottet bärande. Utskottet förutsatte emellertid att denna fråga ägnades en fortlöpande och ingående uppmärksamhet från fullmäktiges i riksbanken sida. Utskottet erinrade om att avdelningskontoren tillkom på en tid då kreditmarknaden i vårt land var väsentligt mindre utvecklad än för närvarande. En kontorsindragning syntes därför ur denna synpunkt kunna ske utan väsentliga olägenheter för allmänheten. På grund härav borde enligt utskottets mening — med hänsyn till de betydande kostnaderna för riksbankens avdelningskontor — en allmän indragning av kontoren allvarligt övervägas, därest icke vid den fortsatta undersökningen nya uppgifter kunde överföras till avdelningskontoren från andra statliga organ, såsom vissa länsorgan i residensstäderna, med besparingar för det allmänna som följd. Om en sådan överflyttning emellertid icke skulle visa sig fördelaktig syntes man icke kunna undgå att återupptaga frågan om indragning av kontoren till förnyad prövning. Utskottet underströk i anslutning härtill vikten av att personalrekryteringen vid riksbanken skedde under beaktande av möjligheten att en kontorsindragning kunde komma att genomföras. Vid nämnda tillfälle tillstyrkte utskottet det av fullmäktige framlagda förslaget om indragning av kontoren i Norrköping och Sundsvall, vilket genomfördes från och med den 1 januari 1953.

Frågan om riksbankens avdelningskontor har därefter utretts av en av fullmäktige tillsatt kommitté, som därjämte har att göra en översyn av den inre organisationen vid huvudkontoret och söka bedöma riksbankens personalbehov inom olika tjänstemannakategorier på något längre sikt. Kommitténs första delbetänkande — P. M. angående riksbankens kontorsnät —

har av fullmäktige framlagts för utskottet med skrivelse den 19 februari 1959.

Kommittén har ansett att ställningstagandet till avdelningskontorsfrågan är av avgörande betydelse för lösandet av kommitténs utredningsuppgifter i övrigt, som därför kommer att behandlas först när det nu framlagda betänkandet blivit föremål för ställningstagande. Kommittén har funnit att övervägande skäl talar för att riksbanken bibehåller ett kontorsnät. Kommittén har vidare konstaterat att en utglesning av kontorsnätet skulle medföra en försämring av riksbankens service och under hänvisning till vad i betänkandet anförts förordad att den nuvarande distriktsindelningen bibehålles under nu gällande arbetsmässiga och administrativa förutsättningar. Kommittén har emellertid samtidigt redogjort för en organisations-skiss, innebärande att landet fördelas på 10 avdelningskontor i stället för på nuvarande 23, varigenom besparingar skulle kunna uppnås på över 1 miljon kronor. Kommittén har emellertid icke förordad att organisations-skissen genomföres bl. a. med hänsyn till att möjligheterna för riksbanken att fullgöra sina uppgifter därest så skedde skulle försämrats. Bankofullmäktige har för sin del instämt i vad kommittén anført och hemställt att beslut nu måtte fattas om att riksbanken skall bibehålla avdelningskontor på de platser där sådana för närvarande är inrättade.

Av den förebragta utredningen framgår att avdelningskontoren efter 1952 tillförts vissa nya arbetsuppgifter, främst genom förvaltningen av stödlån till jordbruket för skördekadior och den av 1956 års riksdag beslutade utlåningsverksamheten från fonden för supplementär jordbrukskredit. Antalet av avdelningskontoren förvaldade lån har sedan utgången av 1951 till utgången av 1958 stigit från 138 739 till 154 294. Någon nyutlåning har emellertid icke skett från fonden för supplementär jordbrukskredit sedan den 1 december 1957 och en successiv minskning har skett i antalet av avdelningskontoren från egnahemsorganen och hushållningssällskapen övertagna lån; dessa lån torde i huvudsak vara slutbetalade om 15—20 år. Någon överflyttning av arbetsuppgifter från länsorganen i residensstäderna till avdelningskontoren har icke kommit till stånd. Det torde emellertid böra påpekas att 1958 års besparingsutredning föreslagit att frågan om en koncentration av personaladministrativa och kamerala rutinärenden upptages till prövning i lämpligt sammanhang.

Utskottet är i likhet med fullmäktige och kommittén berett förorda att riksbanken tills vidare bibehåller ett kontorsnät. Utskottet har härvid fäst särskild uppmärksamhet vid att det ur centralbankmässig synpunkt skulle följa olägenheter både av praktisk och principiell art med en allmän kontorsindragning.

En bedömning av frågan om den lämpliga distriktsindelningen ställer sig för närvarande knappast lättare än 1952, då detta spørsmål senast prövades av riksdagen utan att ett definitivt ställningstagande gjordes. Visser-

ligen har avdelningskontoren i begränsad utsträckning tillförts nya arbetsuppgifter på 1950-talet, men det synes utskottet uppenbart att kontoren måste få väsentligt ökade arbetsuppgifter för att de skall kunna bibehållas i nuvarande omfattning på längre sikt. Utskottet vill understryka angelägenheten av att utredningar rörande möjligheterna att tillföra avdelningskontoren ytterligare arbetsuppgifter från statsförvaltningen snarast igångsättes och redovisas för riksdagen. Detta utredningsarbete måste sannolikt omfatta stora delar av den lokala statsförvaltningen och således företagas i annan ordning än den hittills inom riksbanken verkställda utredningen. Det torde få ankomma på fullmäktige i riksbanken — som förutsättes fortlöpande och ingående uppmärksamma förändringarna i avdelningskontorens arbetsuppgifter och framlägga förslag till en anpassning av kontorsorganisationen härefter — att taga initiativet härtill och göra de hänvändelser till Kungl. Maj:t som i anslutning härtill kan visa sig erforderliga.

Först när dessa undersökningar slutförts kan klart överblickas vilka arbetsuppgifter riksbankens avdelningskontor kommer att få på längre sikt. Utskottet vill betona, att utredningarna, bl. a. med hänsyn till den betydande pensionsavgången vid riksbanken under 1960-talet, bör slutföras skyndsamt, eftersom ett lägligt tillfälle att inskränka organisationen då erbjuder sig. I avvaktan på slutförandet av sådana undersökningar och då utskottet utgår från att en omprövning av distriktsindelningen på längre sikt måste komma till stånd under 1960-talet, kan utskottet biträda förslaget om att distriktsindelningen för riksbankens kontorsnät får tills vidare bestå oförändrad.

Aberopande det anförda hemställer utskottet, att riksdagen — i anledning av fullmäktiges i riksbanken förevarande framställning — måtte besluta,

att riksbanken tills vidare må bibehålla avdelningskontor på de platser där sådana för närvarande är inrättade.

Stockholm den 10 november 1959

På bankoutskottets vägnar:

K. G. EWERLÖF

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Boo, Fahlander, Mogård, Schmidt, Strandler och Mannerskantz,

från andra kammaren: herrar Sköldin, Regnéll, Eliasson i Sundborn, Persson i Appuna, Adamsson, Ågren, Ekström i Iggesund och Nordgren.

Reservation

av herrar *Mogård* och *Mannerskantz*.

PM

ANGÅENDE RIKSBANKENS KONTORSNÄT

(AVGIVEN I DECEMBER 1958)

Till Herrar Fullmäktige i Sveriges Riksbank

Genom beslut av bankofullmäktige den 12 september 1957 tillsattes en kommitté, bestående av herr Hammarskiöld, ordförande, samt herrar Persson, Svärd, Ekengren och Laurén, med uppdrag att utreda frågan om riksbankens avdelningskontor. Enligt kommitténs direktiv har kommittén även att göra en översyn av den inre organisationen vid huvudkontoret och att med utgångspunkt från de förslag som kunde komma att framläggas söka bedöma bankens personalbehov inom de olika tjänstemannakategorierna på något längre sikt. Kommittén har även att pröva tjänsternas antal och lönegradsplacering utifrån den allmänna förutsättningen, att alla möjligheter till rationalisering och effektivisering av riksbanksarbetet utnyttjas.

Kommittén har i sitt arbete såsom expert anlitat bankokommissarien H. Borggren. Såsom sekreterare har enligt fullmäktiges förordnande tjänstgjort bankokommissarien Åke Gustafsson.

Då ställningstagandet till frågan om riksbankens avdelningskontor blir av avgörande betydelse för lösandet av de utredningsuppgifter som i övrigt ålagts kommittén, har denna ansett sig böra i delbetänkande redovisa sin principinställning i avdelningskontorsfrågan. Kommittén får därför, såsom ett första led vid utredningsarbetets fullgörande, till fullmäktige överlämna en P. M. angående riksbankens kontorsnät. Sedan ställning tagits till denna P. M., avser kommittén att fortsätta utredningsarbetet beträffande övriga till kommittén hänvisade frågor.

Kommitténs betänkande är enhälligt.

Washington och Stockholm i december 1958

LENNART HAMMARSKIÖLD

HJALMAR EKENGREN

GUNNAR SVÄRD

RAGNAR PERSSON

STURE LAURÉN

/ Åke Gustafsson

Riksbankens avdelningskontor Historik och nuvarande förhållanden

Avdelningskontorens tillkomst och olika förslag till deras utvidgning, avskaffande eller rationalisering

Riksbankens tjugotre avdelningskontor ha tillkommit successivt under en lång tidsperiod. Äldst av de nu existerande kontoren äro Göteborgs- och Malmökontoren, som öppnades 1824, yngst Uppsalakontoret, som öppnades 1903. Femton av kontoren tillkommo före 1897 och stora förhoppningar torde vid deras tillkomst ha förelegat om möjligheterna att genom kontoren bereda lägre ränta åt den lånesökande allmänheten. Då genom 1897 års banklag sedelutgivningsrätten förbehölls riksbanken, inrättades kontor i samtliga övriga residensstäder. Därefter tillkommo jämväl de numera in-dragna kontoren i Sundsvall (1905) och Norrköping (1910).

Under årens lopp ha vid åtskilliga tillfällen diskuterats både en utvidgning och en total eller partiell indragning av kontoren. Sålunda motionerades 1913 om inrättande av ett kontor i Hälsingborg. Motionen, som synes ha erhållit visst stöd i bankofullmäktige, avsågs emellertid vid gemensam votering. I statsrevisorernas berättelse för 1932 anföres att bankväsendets och kommunikationsväsendets utveckling kunde medföra, att näringslivet icke längre vore beroende av riksbankens avdelningskontor i samma utsträckning som vid kontorens inrättande. Vidare antogs att en omläggning av länsstyrelsernas in- och utbetalningar till postgiro kunde minska behovet av riksbankskontor. Bankoutskottet förordade och riksdagen beslöt att uppdraga åt fullmäktige att verkställa utredning om möjligheterna att organisatoriskt förenkla kontorsnätet.

Resultatet av utredningen blev att fullmäktige 1935 föreslog indragning av kontoren i Mariestad och Nyköping, vilket förslag riksdagen avsåg liksom även ett fullmäktigeförslag 1936 om förflyttning av Mariestadskontoret till Skövde.

Sedan fullmäktige 1941 ånyo föreslagit indragning av Mariestads- och Nyköpingskontoren och riksdagen ånyo avslagit framställningen, beslöt riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös utredning rörande riksbankens uppgifter och organisation, tryggande av ur samhällsynpunkt tillfredsställande förhållanden på kreditväsendets område samt formerna för uppnående av enhetlighet i den offentliga finanspolitiken. Detta uppdrag ledde så småningom fram till att 1945 års bankkommitté föreslog inrättande av en statlig affärsbank, vilket i sin tur föranledde propositioner till 1949 och 1950 års riksdagar om inrättande av en statlig affärsbank, numera Sveriges Kreditbank. Vid behandlingen av 1949 års proposition i detta ämne fann bankoutskottet — i nära överensstämmelse med 1943 års bankoutskott vid behandlingen av den då aktuella genomgripande omorganisationen av riksbanken — att riksbankens avdelningskontor, eventuellt med vissa undantag, borde övertagas av den nya statliga affärsbanken.

År 1949 tillsatte fullmäktige i riksbanken och styrelsen i dåvarande Jord-

brukarbanken gemensamt en kommitté med uppdrag att utreda frågan om överförande av riksbankens icke-centralbanksmässiga rörelse till den i princip av riksdagen beslutade statliga affärsbanken. Kommittén föreslog bl. a. att samtliga riksbankens avdelningskontor skulle — under förutsättning av en avveckling av riksbankens affärsbanksrörelse — överföras till den statliga affärsbanken. Av den missivskrivelse varmed kommittén överlämnade sitt betänkande synes framgå att kommittén kom till denna slutsats mera till följd av sin bundenhet vid givna direktiv än av fast övertygelse. Av skrivelsen framgår nämligen att kommittén funnit, att de med principbeslutet om inrättande av en statlig affärsbank åsyftade fördelarna icke kunde uppnås utan olägenheter och svårigheter, vilka kommittén icke kunnat undanröja. »Därest», säger kommittén, »man av den statliga affärsbanken vill kräva, att den, efter att ha övertagit i varje fall flertalet av riksbankens avdelningskontor och en del av riksbankens rörelse, skall vid behov kunna fullgöra vissa av de kreditmarknadsreglerande uppgifter, som hittills åvilat riksbanken — något som det inom kommittén rätt delade meningar om — uppstå vanskligheter att förena ett dylikt krav med önskemålet om en rörelse utslutande inriktad efter affärsmässiga linjer. Vissa delar av riksbankens rörelse, vilka som en konsekvens av principbeslutet böra av tekniska skäl överföras till den statliga affärsbanken, kunna icke utan vidare på ett naturligt sätt inordnas i en ren affärsbanksrörelse. Olägenheter uppstå i vissa hänseenden på grund av att riksbanken icke vidare kan handhava sedel- och en väsentlig del av myntdistributionen. Man torde icke heller helt kunna undvika svårigheter vid förenandet inom en och samma institution av affärsbanksrörelse med förvaltning av ett stort antal lån från statliga lånefonder, i många fall med socialt syfte. Vidare möta på personalområdet åtskilliga problem av svårbemästrad art och man torde få räkna med en relativt lång övergångstid, innan dessa problem kunna bli slutligt avvecklade på ett sådant sätt, att irritationsmoment och hinder för en rationell personalorganisation inom den statliga affärsbanken elimineras.»

Då kommittéförslaget anmäldes för bankofullmäktige, anförde dessa, att de med hänsyn till kommitténs nyss återgivna betänkligheter funnit tveksamt, huruvida fjolårets principbeslut borde fullföljas i vad det avsåge överlämnandet till den statliga affärsbanken av den del av riksbankens rörelse, som ej vore av centralbanksmässig karaktär. Skulle Kungl. Maj:t och riksdagen likväl önska till alla delar vidhålla 1949 års principbeslut, borde emellertid riksbankens avdelningskontor övergå till den nya banken. Då man inom fullmäktige befarade, att riksbankens möjligheter till konjunkturutjämning genom påverkan av kreditmarknaden skulle minskas, om en del av riksbankens rörelse samt avdelningskontor nu överfördes till den statliga affärsbanken, föreslogo fullmäktige, att fullmäktige skulle få utse hälften av ledamöterna i affärsbankens styrelse, att en särskild garantifond skulle ställas till affärsbankens förfogande som underlag för en eventuellt erforderlig konjunkturutjämnande kreditgivning samt att riksbanken dessutom finge — i samma syfte — insätta medel i den statliga affärsbanken. En hel rad reservationer och särskilda yttranden — av varierande innehåll, utom beträffande avdelningskontoren, vilka enligt samtliga reservationer och särskilda yttranden i huvudsak borde bibehållas hos riksbanken — fogades till fullmäktiges protokoll i detta ärende. Sedan även flertalet remissinstanser ifrågasatt, huruvida det vore möjligt eller lämpligt att riksbanken avstod från avdelningskontoren och sedan förslaget om garantifond genomgående avstyrkts i remissutlåtandena, anslöt sig departementschefen

i proposition till riksdagen (prop. 157/1950) till fullmäktiges uppfattning, att avdelningskontoren borde bibehållas. Samtidigt uttalade departementschefen sin anslutning till ett av vissa fullmäktige gjort uttalande om angelägenheten av ett intensifierat arbete för rationalisering av riksbankens organisation samt översyn av dess kontorsnät.

Ur bankoutskottets utlåtande över propositionen kan vara av intresse att notera att bankoutskottet uttalade, att den statliga affärsbanken borde bedriva sin verksamhet i konkurrens med privatbankerna på samma villkor som dessa. Vidare erinrade utskottet om att riksbanken under senare år pålagts uppgifter av icke centralbanksmässig karaktär såsom bosättningslånen samt förvaltningen av statliga fonder, som tidigare handhäfts av myndigheter under Kungl. Maj:t. År 1948 hade riksbanken sålunda övertagit utvecklingen av egnahemsorganens och hushållningssällskapens betydande lånestock. Väsentligen hade detta kunnat ske genom att taga i anspråk de outnyttjade organisatoriska och personella tillgångar som avdelningskontoren representerade. Härigenom hade avdelningskontorens kapacitet blivit bättre utnyttjad och fondförvaltningen ordnats på ett tillfredsställande sätt. Utskottet fortsätter:

Såsom av propositionen framgår, torde i samband med en väntad översyn av den statliga fondrörelsen fråga uppkomma om att tillföra riksbanken ytterligare arbetsuppgifter av likartad beskaffenhet, eventuellt även kamerala göromål från länsstyrelserna. Huruvida riksbanken framdeles bör bibehålla och eventuellt utöka sina fondförvaltande uppgifter eller icke, är i första hand ett organisatoriskt spörsmål. Därest riksbankens kontorsnät med hänsyn till statens konjunkturpolitik eller riksbankens centralbanksmässiga uppgifter i övrigt anses böra bestå i ungefär nuvarande omfattning, läser frågan om kontorens anlåtande för här avsedda ändamål närmast bli beroende på de föredelar, detta ur den allmänna statsnyttans synpunkt kan medföra i jämförelse med andra tänkbara alternativ. Självfallet bör härvid beaktas, att kontorens rörelse inom detta vid sidan om riksbankens egentliga verksamhet liggande område icke kommer att försvåra riksbankens uppgifter som centralbank. I detta sammanhang må jämväl erinras om att departementschefen ansett möjligt att undanröja det hinder för fondförvaltningens överlämnande till affärsbanken, som ligger i att beslutanderätten beträffande avskrivning av statliga fordringar icke kan anförtros ett statligt aktiebolag. En omprövning av detta spörsmål synes därför måhända vara påkallad. Utskottet förutsätter, att här framförda synpunkter komma under övervägande i samband med den blivande utredningen om en rationalisering och förenkling av den statliga fondförvaltningen.

Vid de fortsatta övervägandena rörande riksbankens kontorsnät bör självfallet vederbörlig hänsyn tagas jämväl till de uppgifter, som avdelningskontoren ha i fråga om sedel- och myntdistributionen och vilka i särskild grad torde påverka ställningstagandet, då det gäller att slutligt bestämma kontorens antal och förläggning.

Med det ovan anförda har utskottet velat framhålla önskvärdheten av att vid de utredningar rörande avdelningskontorens funktioner m. m., som förebådats i propositionen, riksbankens uppgifter som centralbank särskilt beaktas. När utskottet i likhet med departementschefen förordat, att riksbanken tills vidare skall behålla sitt kontorsnät, har utskottet förutsatt, att utredningarna snarast komma till stånd.

Icke minst med hänsyn till riksbankens personalorganisation är det angeläget, att här avsedda spörsmål lösas snarast möjligt. Det sedan länge rådande provisoriska tillståndet inom riksbanken har icke kunnat undgå att medföra olägenheter. Alltsedan år 1944 har riksbanken, efter det att dess organisation i flera år

legat i stöpsleven, i fråga om personalorganisationen arbetat med s. k. övergångsplaner. Ovissheten om hur riksbanken slutligen kommer att organiseras har givetvis medfört en känsla av osäkerhet hos personalen. Då emellertid alltjämt åtskilliga frågor beträffande avdelningskontoren kvarstå olösta, måste man tyvärr räkna med en förlängning av nu rådande provisoriska förhållanden.

Utskottet vill slutligen understryka vikten av att jämsides med utredningarna rörande avdelningskontorens framtida uppgifter rationaliseringsarbetet beträffande riksbankens inre organisation vid såväl huvud- som avdelningskontoren intensifieras. Härvid må framhållas, att även om de besparingar som kunna ernås genom förändringar i kontorsnätet eller genom rationalisering av den inre organisationen icke omedelbart bli så betydande eller till och med under en ny övergångstid medföra kostnadsökningar, detta i och för sig icke bör hindra åtgärdernas genomförande, om blott större kostnadsbesparingar på längre sikt kunna realiseras.

Det i olika sammanhang begärda fortsatta utredningsarbetet angående riksbanksarbetets rationalisering och effektivisering verkställdes på fullmäktiges uppdrag av dåvarande riksbankschefen Lemne.

Utredningsmannen handlade efter principen, att det centralbanksmässiga arbetet i riksbanken ökat och krävde förstärkning av personalen för centralbanksuppgifter men att varken detta eller andra av honom framförda förslag till lönegradsuppflyttningar m. m., vilka skulle medföra kostnadsökningar, borde få leda till ett totalt sett ökat behov av arbetskraft. Tillämpningen av dessa riktlinjer ledde till sedermera också genomförda förslag om indragning av avdelningskontoren i Norrköping och Sundsvall, överflyttning av rembursärenden från riksbanken till Sveriges Kreditbank, viss ytterligare minskning av utrikesavdelningens arbete med diverse småärenden, såsom handel med utländska sedlar, indragning av en ombudsmanstjänst och avveckling av huvudkontorets utgivning av avbetalningslån.

Utredningsmannen, med vilken fullmäktige instämde, förklarade sig emellertid icke beredd att framlägga definitiva förslag till den framtida organisationen av avdelningskontoren. Utredningsmannen framhöll beträffande denna fråga, att under alla förhållanden några större förändringar i denna organisation, med hänsyn till konsekvenserna för personalen, icke kunde ske förrän efter år 1960 då pensionsavgången beräknades komma att väsentligt öka. Utredningsmannen tillade, att man även borde utreda, om icke nya arbetsuppgifter i kostnadsbesparande syfte skulle kunna överföras till avdelningskontoren från andra statliga organ för att motverka den nedgång i kontorens verksamhet som kunde förväntas genom den successiva minskningen av arbetet med de från egnahemsnämnderna och hushållningssällskapen övertagna lånefonderna.

Ytterligare må nämnas att utredningsmannen beräknade, att ett genomförande av hans förslag skulle efter en övergångstid leda till en årlig kostnadsökning av ca 155 000 kronor och en årlig kostnadsminskning av 525 000 kronor.

Utredningsmannens av fullmäktige biträdda förslag godkändes av 1952 års riksdag. Ur bankoutskottets utlåtande (utl. nr 35) i ärendet må följande synpunkter förtjäna särskilt referat.

Utskottet uttalade, att det vore av den största betydelse, att riksbanken gäves alla resurser som erfordrades för att de centralbanksmässiga uppgifterna skulle kunna fullgöras på ett tillfredsställande sätt. De av utredningsmannen anförda skälen för att uppskjuta ett definitivt ställningsta-

gande till frågan om omfattningen av riksbankens kontorsnät syntes utskottet bärande. Utskottet anförde härom vidare följande:

Utskottet förutsätter emellertid, att denna fråga ägnas en fortlöpande och ingående uppmärksamhet från fullmäktiges sida. Det torde få erinras om att avdelningskontoren tillkommo på en tid då kreditmarknaden i vårt land var väsentligt mindre utvecklad än för närvarande. En kontorsindragning synes därför ur denna synpunkt numera kunna ske utan väsentliga olägenheter för allmänheten. På grund härav bör enligt utskottets mening — med hänsyn till de betydande kostnaderna för riksbankens avdelningskontor — en allmän indragning av kontoren allvarligt övervägas, därest icke vid den fortsatta undersökningen, såsom av utredningsmannen framhållits, nya uppgifter kunna överföras till avdelningskontoren från andra statliga organ, såsom vissa länsorgan i residensstäderna, med besparingar för det allmänna som följd. Om en sådan överflyttning emellertid icke skulle visa sig fördelaktig, synes man enligt utskottet icke kunna undgå att återupptaga frågan om indragning av kontoren till förnyad prövning. Utskottet vill i anledning av det anförda understryka vikten av att personalrekryteringen vid riksbanken sker under beaktande av möjligheten att en kontorsindragning kan komma att genomföras.

Oaktat utredningen om riksbankens och därmed avdelningskontorens arbetsuppgifter icke nu kan anses avslutad, ha fullmäktige biträdd utredningsmannens förslag angående indragning av kontoren i Norrköping och Sundsvall, de enda kontor som icke äro belägna i residensstäder. Enligt fullmäktiges mening kan nämligen en dylik organisationsändring ske utan ställningstagande till den större frågan. Mot detta förslag ha, såsom framgår av den föregående redogörelsen, invändningar framförts av representanter för de bägge städerna. Av vad utskottet i det föregående anført rörande den fortsatta översynen av riksbankens kontorsorganisation, särskilt vad beträffar möjligheterna att från statliga organ i residensstäderna överföra arbetsuppgifter till avdelningskontoren, torde framgå, att en dylik indragning i vart fall icke kan anses föregripa den fortsatta utredningen. Utskottet har heller icke kunnat finna, att övertygande skäl kunnat förebringas för ett bibehållande av de bägge kontoren i Norrköping och Sundsvall. Med hänsyn till de betydande kostnadsbesparingar, som stå att vinna genom den föreslagna kontorsrationaliseringen, har utskottet därför ansett sig böra tillstyrka fullmäktiges förslag om indragning av ifrågavarande bägge kontor.

Sedermera ha avdelningskontoren tillförts nya arbetsuppgifter, främst genom att anförtros förvaltningen av stödlån till jordbruket för skörde-skador och den av 1956 års riksdag beslutade utlåningsverksamheten från fonden för supplementär jordbrukskredit. Antalet av avdelningskontoren förvaltade lån ha därmed sedan utgången av 1951 till utgången av 1957 stigit från 138 739 till 156 263.¹ Handläggning av ärenden angående investeringskonton och skogskonton har vidare anförtrotts riksbanken. Däremot har avdelningskontorens befattning med växeldiskontering starkt minskats. Vidare må nämnas att fullmäktige i skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 januari 1953 anmält att riksbanken vore beredd övertaga förvaltningen av värnpliktslån som utlämnats eller komme att utlämnas jämlikt förordningen 1940: 824 och kungörelsen 1945: 494 angående lån från värnpliktslånefonden. Fullmäktige anförde därvid att denna låneverksamhet torde kunna fullgöras vid riksbankens kontor utan att den påverkade personalbehovet vid kontoren och utan att riksbanken bereddes särskild ersättning för sina bestyr.

¹ Den 30 november 1958 utgjorde lånens antal 154 589.

Översikt över avdelningskontorens nuvarande arbetsuppgifter och dessas utveckling under senare år

För en bedömning av det arbete avdelningskontoren utför under nuvarande förhållanden och för en belysning av deras framtida organisation, rationaliserings- och utvecklingsmöjligheter bör det vara av värde att göra en översikt i stora drag av kontorens insatser på olika arbetsområden.

Kontorens uppgifter kunna uppdelas i följande arbetsområden.

1. Kassarörelse.
2. Inlåning.
3. Utlåning.
4. Diverse serviceuppgifter för allmänheten.
5. Beredskapsuppgifter.

1. *Kassarörelse.* Kassarörelsens viktigaste och tillika mest tids- och arbetskrävande uppgifter äro in- och utväxling av sedlar och mynt. Därtill kommer handhavandet av de kassatransaktioner som förekomma i samband med fullgörandet även av övriga arbetsuppgifter.

In- och utväxlingen av *sedlar* är utan tvivel att räkna till riksbankens centralbanksmässiga uppgifter och en uppgift, som under det senaste årtiondet visat en stark ansvällning till följd av det stigande sedelomloppet. Redan en uppgift om dettas stegring från utgången av 1945, då det utgjorde nära 2,8 miljarder kronor, till utgången av december 1957, då det uppgick till 5,8 miljarder kronor, ger en antydning om den mycket kraftiga ökningen av denna del av riksbankens arbete. Den nuvarande omfattningen härav belyses kanske än bättre av uppgiften, att under år 1957 vid avdelningskontoren uppräknades över 1,8 miljoner buntar sedlar med 100 st. sedlar i varje bunt eller, annorlunda uttryckt, 180 miljoner sedlar. Det ställer sig svårt att exakt beräkna antalet personer, som vid avdelningskontoren syssla med sedelräkning, med hänsyn till att sedelräkningen starkt varierar mellan olika dagar i samma månad och att vid toppbelastning icke sällan hela kontorets personal får ägna en avsevärd tid åt att avverka en anhopning av oräknade sedlar. Ett av resultaten av den av 1943 års riksdag beslutade omorganisationen av riksbanken var, att i riksbankens organisation infogades s. k. reservpersonal för sedelräkning, kvinnliga tjänstemän som åtog sig att på kallelse tjänstgöra med sedelräkning mot dagarvode. Genom möjligheten att variera antalet inkallade sedelräknare med växlingen i sedelinströmningen erhöill man en smidig och kostnadsbesparande organisation för detta arbete. Denna anordning, som varit av stor betydelse för riksbankens huvudkontor, har vad avdelningskontoren beträffar främst varit av vikt vid de största kontoren. Vid mindre kontor har som ovan nämnts även den ordinarie personalen i betydande utsträckning använts för sedelräkning i den mån den hunnit med detta utan intrång på sitt ordinarie arbete. Man har emellertid även beträffande de mindre kontoren successivt arbetat för att hålla den mera fast anställda personalen, främst i högre lönegrader, vid erforderligt minimum och man använder numera i ökad omfattning tillfälligt anställd personal för sedelräkningsarbetet. Genom inrättandet av en ny tjänstekategori, bankexpeditörer, som tillkom med anledning av beslut av 1955 års riksdag, har man även nått därhän, att man med gott resultat kunnat ersätta kassörer i högre lönegrad med bankexpeditörer, något som dels medfört kostnadsbesparing för banken dels lett till att mera kvalificerad personal, som tidigare bundits vid kassörsarbete, kunnat utnyttjas för mera krävande arbetsuppgifter.

I syfte att utjämna sedelräkningen kontoren emellan, minska påfrestningarna på personal och lokaler samt av kostnads- och säkerhetsskäl undvika onödiga sedeltransporter har man sökt göra varje kontor så långt möjligt självförsörjande med avseende på sedlar genom överenskommelser med postverket om lämplig fördelning av postens sedelleveranser till olika riksbankskontor.

I detta sammanhang må nämnas att riksbanken bl. a. för att förkorta och förminska antalet sedeltransporter har byggt ut valvsutrymmena vid åtskilliga för sedelförvaring lämpliga kontor och där inlagt sedeldepåer, som kunna utnyttjas för tillgodoseende av föreliggande behov.

Myntdistributionen är f. n. mindre rationellt ordnad än sedeldistributionen därigenom att det under Kungl. Maj:t sorterande myntverket distribuerar mynt icke blott till riksbanken utan i viss utsträckning även direkt till banker och andra företag t. o. m. i landsorten. Under tidigare år var mynttillverkningen icke tillräcklig för behovet och det var därför icke möjligt för riksbanken att i tillfredsställande omfattning förse sina kunder med mynt. Men numera — sedan riksbankens behållning av skiljemynt stigit från ca 1,2 miljoner kronor vid utgången av 1945 till ca 24,7 miljoner vid utgången av 1957 (per 30/9 1958 icke mindre än 35,3 miljoner kronor) — har riksbanken goda möjligheter att ordna en tillfredsställande myntdistribution för såväl företag som enskilda. Som förhållandena f. n. gestalta sig, kan det inträffa, att nya mynt levereras direkt till kunder från myntverket även i fall då vederbörande riksbankskontor ha valven fyllda med mynt. Mynträknningen medför icke samma svårigheter för riksbanken som sedelräkningen. Den verkställs regelmässigt med elektriskt drivna mynträkningsmaskiner vid kontoren.

Kassarörelsen i övrigt vid kontoren kan i detta sammanhang förbigås, då den endast är en följd av riksbankens övriga transaktioner.

2. *Inlåning.* Inlåningsformerna i riksbanken äro f. n. *checkräkning, depositions- och kapitalräkning* samt *vissa inlåningsräkningar avseende medel vilka av penningpolitiska eller skattepolitiska skäl ansetts böra spärras under viss tid.* Sistnämnda inlåningsräkningar äro f. n. av fyra slag, nämligen *investeringskonto för skog, skogskonto, konto för investering i skogsbruk* samt *konto för investering i rörelse.*

Checkräkningskontona avse statliga organ, banker och övriga insättare och äro, arbetsmässigt sett, av relativt ringa betydelse för avdelningskontoren.

Depositions- och kapitalräkning förekommer i mycket begränsad omfattning och uteslutande vid huvudkontoret.

Övriga konton — d. v. s. *investerings- och skogskontona* — utgöra nya arbetsuppgifter som tillförts riksbanken under de sista fem åren.

Investeringskonto för skog grundar sig på lagbestämmelser från 1951, varigenom föreskrevs att idkare av skogsbruk skulle på spärrat konto i riksbanken insätta viss del av intäkten av skogsbruk. Medlen avse i de flesta fall intäkt under år 1952 och 1953. I princip skulle medlen vara spärrade under cirka fem år och därefter återbetalas. Antalet dylika konton var den 30 juni 1958 vid avdelningskontoren 424.

Enligt under 1954 utfärdade författningar kan fysisk person, oskift dödsbo eller familjestiftelse insätta viss del av intäkten av skogsbruk på särskilt konto i bank (s. k. *skogskonto*). Syftet med kontona är att bereda skattskyldiga möjligheter till utjämning av skatt på grund av intäkt av skogsbruk. Detta sker genom att den skattskyldige erhåller uppskov med

taxering för viss del av intäkten, vilken insättes på skogskonto. När medlen uttagas, upptas de till beskattning. Sedan tio år förflutit från ingången av det år inbetalning senast skolat ske, skola inestående medel återbetalas. Skogskonto föres även hos andra kreditinrättningar. Antalet skogskonton i riksbanken uppgick den 30 juni 1958 vid avdelningskontoren till 3 339 och torde till större delen bestå av medel som överflyttats till skogskonto från ovannämnda, uteslutande i riksbanken förekommande investeringskonton för skog.

Enligt en i maj 1955 utfärdad förordning kan aktiebolag och ekonomisk förening under vissa förutsättningar erhålla avdrag vid taxering av intäkt av jordbruksfastighet och av rörelse för medel som avsätts till s. k. investeringsfond. En förutsättning härför är att vederbörande företag på särskilt konto i riksbanken (*konto för investering i skogsbruk* eller *konto för investering i rörelse*) sätter in fyrtio procent av medel som företaget för visst beskattningsår avsatt till investeringsfond. Högst 30 % av ursprungligen inbetalat belopp å sådant investeringskonto i riksbanken kan efter uppsägning tas ut sedan fem år förflutit från ingången av det år under vilket inbetalningen skett. Uttag dessförinnan eller uttag av resterande del av kontobehållningen kan få ske under vissa förutsättningar, dock endast efter beslut av Kungl. Maj:t eller i vissa fall arbetsmarknadsstyrelsen.

Antalet konton vid riksbankens avdelningskontor utgjorde per den 30 juni 1958 för *investering i skogsbruk* 21 och för *investering i rörelse* 424.

3. *Utlåningsrörelsen.* Avdelningskontorens utlåning inklusive deras förvaltning av lån som utgivits av andra statliga institutioner är av skiftande art och av betydande omfattning såväl vad gäller belopp som antal lån. Denna verksamhet har under de sista tio åren totalt sett vuxit kraftigt.

Per den 31 december 1957 förvaltade sålunda riksbankens avdelningskontor ca 156 000 lån till allmänheten, växlar undantagna. Motsvarande antal utgjorde ca 60 000 per utgången av 1945.

Avdelningskontorens utlåningsrörelse och låneförvaltning omfattar förutom växeldiskontering i huvudsak följande lånetyper, nämligen *hypotekslån, avbetalningslån, bosättningslån, från egnahemsorganen och hushållningssällskapen övertagna lån, lån från fonden för hantverks- och småindustrikredit, stödlån till jordbrukare samt lån från fonden för supplementär jordbrukskredit.*

a. *Växeldiskontering.* Växeldiskonteringen har under en lång följd av år successivt nedgått vid avdelningskontoren. Riksbankens tidigare funktion att genom växeldiskontering utöva konkurrens med bankerna i syfte att pressa deras räntor saknar för närvarande aktualitet. Helt uteslutet är dock icke att riksbanken i ett konjunkturläge, som präglas av arbetslöshet och minskad benägenhet hos affärsbankerna att ta risker, ånyo skulle uppträda på denna marknad. Utsikten härtill är dock mindre efter tillkomsten av Sveriges Kreditbank som, i den mån dess resurser förslå, vid behov kan anlitas för detta ändamål.

Rediskontering av växlar har under senare år ej förekommit. Vid behov av kassaförstärkning använda sig bankerna i stället av möjligheten att i riksbanken belåna en del av sitt stora obligationsinnehav.

b. *Hypotekslån* utlämnas för närvarande i begränsad omfattning vid avdelningskontoren. Till antal och belopp utgjorde hypotekslånen vid dessa kontor den 31 december 1945 4 505 respektive ca 8,95 milj. kronor och ultimo 1957 1 909 respektive 4,2 milj. kronor. Hypotekslån utlämnas vid kontoren

praktiskt taget endast mot säkerhet av statliga eller vissa slag av statsgaranterade obligationer. Såsom framgår av ovanstående sifferuppgifter är hypotekslånerörelsen vid kontoren av ringa omfattning. Den fyller icke någon centralbanksmässig funktion men är i vissa sammanhang av betydelse som service åt allmänheten.

c. *Avbetalningslån* utlämnas i regel mot borgen med ett till högst 15 000 kronor per låntagare begränsat belopp och dessutom vid de s. k. garanti-lånen (akademikerlån, polislån, lån till studerande och flyktingstudenter) mot statsgaranti. På initiativ av dåvarande riksbankschefen Lemne i dennes den 25 september 1952 avslutade utredning angående riksbanksarbetets rationalisering och effektivisering utges numera icke längre några avbetalningslån vid huvudkontoret. Övriga kreditinstitut i Stockholm torde ha tillräcklig kapacitet för att sörja för den förhållandevis begränsade kreditgivning som kan erfordras för ifrågavarande ändamål. Dessutom har härigenom vunnits att riksbanken under en period av kreditåtstramning icke på detta område kan antagas lämna krediter, som vederbörande lånesökande måhända skulle ha förvägrats i bankerna. Möjlighet föreligger dock för riksbanken att när som helst återupptaga denna långivning i full omfattning i den mån detta skulle visa sig erforderligt. Den allmänna kreditåtstramningen tillämpas även på avdelningskontorens avbetalningslånegivning. I stort sett torde denna numera endast avse lån till studerande ävensom garantilån.

Totalbeloppet utestående avbetalningslån vid avdelningskontoren uppgick i runt tal per utgången av 1945 till 31,7 milj. kronor och per utgången av 1957 till 49,0 milj. kronor. Antalet lån, specificerat på varje avdelningskontor, utgjorde vid ovannämnda tidpunkter

	Utt. 1945		Utt. 1957	
	Antal	Belopp i tkr.	Antal	Belopp i tkr.
Göteborg.....	3 009	3 141,9	1 210	4 994,7
Malmö.....	2 522	2 896,7	1 203	6 032,9
Falun.....	689	1 062,7	368	1 054,9
Gävle.....	1 497	1 839,8	665	1 685,6
Halmstad.....	553	983,7	307	868,2
Härnösand.....	600	773,1	784	1 956,3
Jönköping.....	1 368	2 065,1	521	1 319,8
Kalmar.....	359	455,3	230	595,8
Karlskrona.....	713	707,6	248	560,6
Karlstad.....	386	536,3	287	923,2
Kristianstad.....	310	532,2	377	1 188,9
Linköping.....	746	1 106,2	827	2 298,9
Luleå.....	1 861	1 766,4	1 001	2 836,3
Mariestad.....	319	533,6	202	603,8
Norrköping.....	1 215	1 416,5	—	—
Nyköping.....	559	884,9	328	984,1
Sundsvall.....	912	984,2	—	—
Umeå.....	1 356	1 842,6	711	1 917,2
Uppsala.....	2 558	3 280,6	2 707	12 128,7
Visby.....	538	723,3	262	950,6
Vänersborg.....	327	501,0	202	573,3
Västerås.....	769	1 066,0	492	1 421,5
Växjö.....	234	371,8	330	1 008,6
Örebro.....	880	1 168,1	433	1 273,3
Östersund.....	781	1 035,5	614	1 823,2
	25 061	31 675,1	14 309	49 000,4
Medelbelopp per lån		1 264		3 424

Av ovanstående sifferuppgifter kan framräknas att medelbeloppet per lån stigit kraftigt, nämligen från 1 264 kronor till 3 424 kronor. Detta torde mindre bero på penningvärdets fall än på det förhållandet, att riksbankens avbetalningslån mer kommit att avse studielån än, såsom tidigare, diverse smålån för bestridande av kostnader i samband med sjukdom, möbelanskaffning e. dyl. Riksbankens medverkan vid studielån med statlig garanti innebär beloppsmässigt också en utvidgning av riksbankens lånerörelse. Enligt gällande regler utgöra nämligen t. ex. akademikerlånen en konsolidering icke blott av de lån som vederbörande under studietiden erhållit i riksbanken utan också av lån, upptagna i andra kreditinstitut, förutsatt dock att den största delen av den under studietiden samlade låneskulden utgjorts av riksbankslån.

d. *Bosättningslån.* Bosättningslånen handläggning är relativt arbetskrävande för kontoren på grund av lånenas stora antal och på grund av att de utlämnas utan vare sig real- eller namnsäkerhet och för den skull ofta mer än andra lån föranleda dels en noggrann prövning av låntagarens ekonomi och skötsamhet före lånebeviljandet dels, trots detta, även indrivningsåtgärder av olika slag. Totala antalet bosättningslån vid avdelningskontoren utgjorde per utgången av 1945 ca 45 000 och totalbeloppet ca 25,5 milj. kronor. Vid utgången av 1957 är antalet ca 40 000 och totalbeloppet ca 42 milj. kronor, vilket återspeglar en rätt betydande ökning av medelbeloppet per utgivet lån.

Antalet bosättningslån vid avdelningskontoren per utgången av 1945 respektive 1957 fördelat på de olika kontoren framgår av följande sammanställning.

	Ult. 1945		Ult. 1957	
	Antal	Belopp i tkr.	Antal	Belopp i tkr.
Göteborg.....	6 360	3 680,9	3 494	3 285,8
Malmö.....	6 607	3 943,0	5 218	5 164,4
Falun.....	1 672	932,6	1 329	1 397,2
Gävle.....	2 480	1 465,7	2 299	2 402,1
Halmstad.....	1 358	759,2	823	837,7
Härnösand.....	1 109	590,7	2 456	2 516,9
Jönköping.....	2 427	1 378,5	1 786	1 669,6
Kalmar.....	983	449,8	1 202	1 255,4
Karlskrona.....	955	493,1	954	1 045,3
Karlstad.....	2 179	1 128,9	1 533	1 593,8
Kristianstad.....	1 331	573,9	1 349	1 524,3
Linköping.....	1 458	591,0	2 240	2 518,4
Luleå.....	1 222	613,1	2 175	2 311,6
Mariestad.....	1 535	899,8	1 517	1 605,8
Norrköping.....	1 263	619,4	—	—
Nyköping.....	1 887	1 115,6	1 310	1 325,7
Sundsvall.....	963	577,7	—	—
Umeå.....	895	474,1	2 020	2 189,1
Uppsala.....	1 261	832,5	1 576	1 869,1
Visby.....	260	137,8	233	260,6
Vänersborg.....	1 302	739,9	1 752	1 926,8
Västerås.....	2 053	1 275,3	1 843	1 870,7
Växjö.....	656	313,3	824	889,3
Örebro.....	2 324	1 429,3	1 608	1 735,2
Östersund.....	855	477,7	779	851,8
	45 395	25 492,8	40 320	42 046,6

Nedgången i antalet lån avspeglar främst en minskad äktenskapsfrekvens. Antalet giftermål per år har sålunda från 1945 till 1956 nedgått från ca 64 000 till ca 51 500.

Samtidigt som man kan konstatera att arbetet med utgivandet och förvaltningen av bosättningslånen är en mycket arbetskrävande uppgift för riksbankskontoren kan man också visa ett gott resultat i fråga om återbetalningen av lånen. Av det sammanlagda belopp som utgivits i bosättningslån under perioden 1938—1947 har sålunda avskrivits endast 2,0 procent. Det bör tilläggas att de icke-avskrivna lån från nämnda period som ej slutförbetalats i regel alltså är föremål för amorteringar, varför den slutliga avskrivningsprocenten icke torde komma att mera väsentligt höjas.

e. *Från egnahemsorganen och hushållningssällskapen övertagna lån* (i fortsättningen för enkelhetens skull benämnda *egnahemslån*). Samtliga lån som under denna rubrik förvaltas av avdelningskontoren överfördes till riksbanken under 1948 och utgör sålunda en under senare år nytillkommen arbetsuppgift för riksbanken.

De övertagna lånen förvaltades före 1948 av egnahemsnämnder och hushållningssällskap. I samband med att egnahemsnämndernas verksamhet upphörde och hushållningssällskapens låneverksamhet omkring 1948 omlades, övertogs viss beslutanderätt i fråga om lånen — såsom t. ex. utbyte av säkerheter eller överflyttning av lånet till ny ägare av belånad fastighet — av lantbruksnämnderna respektive länsbostadsnämnderna. Till följd av riksbankens övertagande av låneförvaltningen i övrigt har intim kontakt och samarbete etablerats mellan vederbörande riksbankskontor och länsnämnder.

Ifrågavarande lånetyper vid avdelningskontoren äro av tretton olika slag, här nedan förtecknade till antal och utestående belopp vid utgången av 1948 respektive utgången av 1957.

	Ult. 1948		Ult. 1957	
	Antal	Belopp i tkr.	Antal	Belopp i tkr.
Göteborg.....	2 881	7 612,1	1 548	4 099,2
Malmö.....	1 015	6 091,0	516	2 955,0
Falun.....	2 676	8 968,1	1 575	4 849,0
Gävle.....	3 920	11 318,0	2 734	6 697,5
Halmstad.....	3 643	15 409,5	2 197	8 797,0
Härnösand.....	4 560	11 684,1	4 794	10 343,8
Jönköping.....	1 400	6 356,4	965	4 101,8
Kalmar.....	2 676	9 062,1	1 380	5 037,8
Karlskrona.....	2 596	9 087,4	1 509	5 819,4
Karlstad.....	5 407	18 017,6	3 111	9 142,3
Kristianstad.....	5 787	22 116,4	3 073	12 167,8
Linköping.....	2 465	8 442,7	1 901	7 491,7
Luleå.....	8 248	19 339,5	5 199	11 770,0
Mariestad.....	3 029	10 039,9	1 446	5 558,9
Norrköping.....	1 225	4 844,9	—	—
Nyköping.....	2 830	13 991,4	1 648	8 131,0
Sundsvall.....	2 115	5 471,2	—	—
Umeå.....	6 665	20 154,3	4 097	11 683,6
Uppsala.....	3 331	11 617,9	1 982	6 751,5
Visby.....	3 041	9 029,9	1 751	4 941,7
Vänernborg.....	5 711	19 872,3	3 762	12 629,7
Västerås.....	1 610	6 438,1	921	3 230,2
Växjö.....	2 702	10 305,8	1 820	5 949,5
Örebro.....	2 080	4 626,1	812	1 873,4
Östersund.....	5 757	16 441,6	3 605	9 088,6
	87 370	286 338,3	52 346	163 110,4

Övertagandet av ifrågavarande lån innebar i starten väsentliga påfrestningar på riksbankskontorens organisation och förorsakade ett betydande merarbete, som emellertid i avsevärd grad utjämnades genom rationaliseringsåtgärder och viss personalförstärkning. I rationaliseringssyfte hade inrättats ett centralt adressregister vid riksbankens huvudkontor i Stockholm för aviutskrifter. Genom att detta register även omfattade avbetalnings-, bosättnings- och stödlån har dess betydelse i arbetsbesparande syfte varit avsevärd för riksbanken.

Den ökade arbetsbelastningen genom låneövertagandet fördelade sig ganska ojämnt på olika avdelningskontor beroende på dels det starkt varierande antalet lån i olika län, dels den olika kvalitén hos lånematerialet i skilda landsändar vid övertagandet.

Ifrågavarande låneförvaltning torde emellertid i stort sett tillfredsställande ha kunnat assimileras med riksbankskontorens verksamhet i övrigt. Lånens antal ha, såsom också framgår av ovanstående tabell, nedgått allteftersom slutbetalning skett, och en ytterligare minskning kommer successivt att inträda. Icke förrän om ca 30 år torde emellertid samtliga lån, bortsett från eftersläpningar, vara slutbetalda.

Ändamålen med de olika vid avdelningskontoren förekommande egnahemslånen framgå i korthet av följande redogörelse.¹

Jordbrukslån, Skogslån (EJ-lån)² avse förvärv av jordbruksfastighet med i regel ett högsta värde av 35 000 kronor eller förstärkning av sådan fastighet med skog (skogslån).

Premielån (EP-lån) avse merkostnader för iordningställande av fastighet för vilken EJ-lån erhållits. Högsta lånebelopp i regel 4 000 kronor.

Bostadslån (EB-lån) avse nybyggnad av bostadsfastighet, värderad till högst 18 000 kronor, eller — då man talar om »ytterligare bostadslån» — lån som beviljats för om- och tillbyggnad av fastighet vartill bostadslån utgått.

Uppskovslån (EU-lån) beviljades under åren 1933 och 1934 för gäldande av förfallna annuiteter på EJ- och EB-lån.

Nybyggnadslån (EN-lån) avse uppförande av nya bostadslägenheter på landsbygden i stället för förut befintliga samt ombyggnad eller mera omfattande förbättringsarbeten på dylika.

Förbättringslån (EF-lån) för samma ändamål som EN-lån, dock att de ej fingo utlämnas för byggnadsföretag för vilket EN-lån eller s. k. förbättringsbidrag utgått.

Estlandslån (EE-lån) beviljades med högst 10 000 kronor estlandssvenskar, som förvärvat jordbruksfastighet för vilken egnahemslån utgått, i syfte att täcka såväl skillnaden mellan fastighetens inköpspris och egnahemslånet som nödvändiga utgifter för att sätta i gång driften av fastigheten.

Gödselvärdslån (HG-lån) beviljades med högst 2 000 kronor för anordnande av ändamålsenliga gödselstäder.

Täckdikningslån (HT-lån) beviljades till högst 5 000 kronor för täckdikning.

f. *Lån från fonden för hantverks- och småindustrikredit*. Lån från denna statliga lånefond handhaves sedan 1942 av riksbanken. Utlåning från fonden förekommer endast vid sju avdelningskontor, antalet utestående lån

¹ Utöver de i redogörelsen upptagna lånen har riksbanken förvaltat tilläggs-lån (ET-lån) och siloanläggningslån (HS-lån), men dessa lån äro numera slutbetalda.

² Enligt inom riksbanken tillämpad terminologi betecknas lån som övertagits från egnahemsnämnderna med E och från hushållningssällskapen med H. Andra bokstaven — i detta fall J — avser lånets beteckning i övrigt — här Jordbrukslån.

har aldrig överstigit 80. Lån får utlämnas endast inom sådant distrikt, där s. k. garantiförening bildats med uppgift att främja hantverk och småindustri genom att anskaffa lån åt till föreningen anslutna medlemmar. Då vissa andra kreditformer under senare år tillskapats för detta låneklintel synes utlåning från fonden för närvarande i ganska hög grad sakna aktualitet.

g. *Stödlån till jordbrukare.* Liksom vid de flesta av ovan angivna låneformer tillhandahållas medlen för dessa lån ur en statlig lånefond. Stödlåneverksamheten grundar sig på särskilda av Kungl. Maj:t och riksdagen fattade beslut och avse att lindra de ekonomiska svårigheter, som uppkommit för jordbrukare på grund av inträffade skördeskador vid upprepade tillfällen under 1950-talet. Till en början beviljades, utbetalades och förvaltades lånen av lantbruksnämnderna. Genom beslut av statsmakterna 1954 överflyttades förvaltningen av 1950—1952 års stödlån till riksbankskontoren. Beträffande senare stödlån har icke blott förvaltningen utan även utbetalningen skett genom riksbanken. I fråga om 1955 och 1957 års stödlån har samarbetet mellan riksbanken och lantbruksnämnderna varit intimare än tidigare, genom att vederbörande riksbanksdirektör i länet deltagit i lantbruksnämndens prövning av låneansökningarna.

Från och med den 1 juli 1958 har riksbankens befattning med stödlånen ökat. Sedan 1958 års värriksdag bifallit Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen (nionde huvudtiteln punkt 43) gjorda framställning om avskrivning av stödlån till jordbrukare m. fl. har Kungl. Maj:t den 16 maj samma år utfärdat kungörelser angående vissa ändringar i stödlånekungörelserna 1951: 369, 1951: 766, 1952: 764, 1954: 723, 1955: 593 och 1957: 650. Genom de nya bestämmelserna har förvaltningen av stödlånen helt överlåtits å riksbanken, därvid ett visst samarbete med lantbruksnämnderna förutsatts. Avdelningskontoren ha genom de vidtagna ändringarna fått sin arbetsbelastning såväl kvantitativt som kvalitativt högst avsevärt ökad.

Genom avdelningskontoren förvaltade, utestående stödlån utgjorde per den 30 november 1958 ett antal av 52 534 med ett totalt belopp av 128,9 milj. kronor. Fördelningen på olika kontor framgår av följande uppställning.

	Ult. 1954		Ult. 1955		Ult. 1957		30/11 1958	
	Antal	Belopp i tkr.	Antal	Belopp i tkr.	Antal	Belopp i tkr.	Antal	Belopp i tkr.
Göteborg.....	53	85,5	135	324,8	360	906,5	530	1 364,1
Malmö.....	198	630,4	644	3 296,8	719	3 298,5	646	3 001,6
Falun.....	95	175,6	101	193,4	135	259,0	314	1 078,7
Gävle.....	739	881,4	911	1 082,4	1 063	1 181,3	1 149	1 332,9
Halmstad.....	211	596,6	1 044	3 528,7	1 482	5 370,9	1 829	6 041,5
Härnösand.....	544	740,6	1 012	1 351,5	1 150	1 345,3	1 238	1 361,1
Jönköping.....	1 054	2 785,4	1 235	3 162,9	1 437	3 094,2	1 538	3 147,6
Kalmar.....	1 928	4 860,7	1 974	4 742,9	2 571	5 728,3	2 613	5 580,8
Karlskrona.....	353	587,6	509	842,0	737	1 256,2	804	1 387,3
Karlstad.....	351	1 173,2	475	1 477,9	772	2 491,7	1 062	3 878,2
Kristianstad.....	602	1 722,7	1 499	5 689,9	1 754	5 969,1	1 738	5 689,7
Linköping.....	1 196	4 200,8	1 433	4 602,9	2 767	10 774,1	3 130	11 720,5
Luleå.....	1 772	2 592,6	8 590	11 392,7	9 346	11 517,9	9 341	10 699,2
Mariestad.....	872	2 288,6	992	2 418,9	2 507	7 773,9	3 592	11 192,6
Nyköping.....	459	1 869,1	896	3 351,5	1 827	10 069,8	2 180	11 509,2
Umeå.....	3 124	5 379,3	9 150	14 907,3	10 749	16 128,2	11 392	16 272,4

	Ult. 1954		Ult. 1955		Ult. 1957		30/11 1958	
	Antal	Belopp i tkr.	Antal	Belopp i tkr.	Antal	Belopp i tkr.	Antal	Belopp i tkr.
Uppsala.....	293	1 283,6	423	1 858,8	749	3 670,4	1 633	9 843,5
Visby.....	652	1 723,8	683	1 623,9	771	1 363,3	746	1 218,0
Vänernborg.....	505	1 299,2	1 008	2 303,3	1 676	4 563,3	2 195	5 677,8
Västerås.....	493	1 867,8	526	1 926,8	959	3 924,8	1 664	7 819,5
Växjö.....	641	1 514,8	821	1 788,3	951	1 445,0	1 017	1 389,5
Örebro.....	817	3 117,5	872	3 292,8	1 060	3 667,5	1 267	4 808,3
Östersund.....	830	1 531,4	870	1 454,0	888	1 019,2	916	896,0
	17 782	42 908,2	35 803	76 614,4	46 430	106 818,4	52 534	126 910,0

h. *Lån från fonden för supplementär jordbrukskredit.* Sedan riksdagen beslutat, att en fond för supplementär jordbrukskredit om 50 miljoner kronor skulle inrättas utfärdade Kungl. Maj:t den 21 december 1956 kungörelse (nr 608) angående lån från fonden. Jämlikt nämnda kungörelse skall fonden, som har till ändamål att möjliggöra lån till enskild utövare av jordbruks- eller trädgårdsnäring, förvaltas av riksbanken. Jämlikt beslut av 1957 års riksdag har emellertid den behållning, som återstått sedan de ansökningar om lån från fonden vilka inkommit före den 1 december 1957 slutbehandlats, överförts till fonden för låneunderstöd för att användas till bestridande av kostnaderna för stödlån med anledning av 1957 års skördeksador. Någon nyutlåning från fonden ur medel som influtit genom amorteringar å tidigare beviljade lån har därefter icke skett, och fullmäktige i riksbanken ha i skrivelse av den 19 september 1958 till Kungl. Maj:t hemställt om beslut om att inflytande amorteringar skola av riksbanken inlevereras till statsverket.

4. Riksbankskontoren utföra även åtskilligt *arbete av ren servicekaraktär gentemot allmänheten* på grund av praxis eller särskilt åtagande.

Sålunda äga avdelningskontoren att i viss utsträckning *sälja eller köpa mindre belopp av staten utgivna eller garanterade obligationer*. I praktiken är denna rörelse för närvarande dock obetydlig. Försäljning förekommer för det mesta endast vid emissioner av statsobligationer, särskilt premieobligationer.

Vidare förekommer att kontoren *inlösa förfallna kuponger* till guldkantade obligationer för allmänheten, ombesörja *inkassering av vinster å premieobligationer*, mottaga och redovisa *uppbörd av skatt*. Vidare har riksbanken f. n. till uppgift att medverka vid *uppbörd av kvarlåtenskapsskatt* genom att mottaga värdehandlingar som av riksbanken godkännas som betalningsmedel vid skattens erläggande eller som säkerhet för lån till gäldande av sådan skatt. Avdelningskontoren fungera i detta avseende endast som förmedlande organ till huvudkontoret, där ärenden av denna art prövas och avgöras. Antalet dylika ärenden är för övrigt obetydligt. Efter kvarlåtenskapsskatteförordningens upphörande komma avdelningskontoren att få motsvarande uppgifter beträffande arvsskatt.

Det säger sig självt att avdelningskontoren därutöver gå allmänheten tillhanda med upplysningar och vägledning i sådana ärenden i övrigt som falla inom riksbankens arbetsområde.¹

¹ Det kan nämnas att åt riksbankens avdelningskontor i Göteborg uppdragits en särskild arbetsuppgift genom att detta kontor omhänderhar de värdehandlingar, som pantförskrivits såsom säkerhet för obligationslån upptagna av Svenska Skeppshypotekskassan.

5. *Beredskapsuppgifter.* Riksbankens kontor torde under krigsförhållanden komma att åläggas betydelsefulla arbetsuppgifter beträffande betalningsmedelsförsörjningen. Det kan nämnas att i samband med antagande av lagen om betalningsväsendet under krigsförhållanden (1957: 684) intogs i propositionen (prop. nr 176/1957) ett förslag till kungörelse med tillämpningsföreskrifter till den nya lagen, vilket förutsätter förefintligheten av riksbankskontor i länen. Enligt detta kungörelseförslag är det sålunda direktören för vederbörligt riksbankskontor, som närmast under länsstyrelsen svarar för att erforderlig samordning sker av den riksbankens, postverkets och andra penninginrättnings verksamhet, som avser att trygga penningmedelsförsörjningen inom länet. Härvid förutsättes att i den mån så är möjligt samråd sker med representanter för postverket och berörda penninginrättningar. Om riksbankens avdelningskontor sålunda skola kunna medverka till tryggandet av den lokala penningmedelsförsörjningen, måste emellertid i fredstid en ganska omfattande lagerhållning av sedlar och skiljemynt upprätthållas vid kontoren. Detta har också framhållits av riksbanksfullmäktige i deras yttrande över den promemoria, som låg till grund för lagstiftningen i ämnet. En viss decentralisering av lagren av betalningsmedel har också ägt rum.

Översikt över personaluppsättningen och lönekostnaden vid riksbankens avdelningskontor under senare år

I det föregående har redogjorts för den betydande utökning av avdelningskontorens arbetsuppgifter och arbetsmängd som ägt rum under senare år. Det bör då vara av värde att även erhålla en bild av personalens och lönekostnadernas nuvarande storlek jämfört med tidigare.

Antalet fast anställda tjänstemän vid avdelningskontoren uppgick vid utgången av 1945 till sammanlagt 193 personer, varav 155 bankpersonal samt 38 biträden och vaktpersonal. Vid utgången av 1949 utgjorde personalen vid avdelningskontoren 221 anställda, varav 155 bankpersonal samt 66 biträden och vaktmästare. Ökningen föranleddes närmast av den stegring i arbetsuppgifterna som blev erforderlig i samband med riksbankens övertagande av egnahemslänen. Sedermera har, trots den ökning i arbetsuppgifterna som uppkommit genom att riksbanken numera jämväl förvaltar stödlänen till jordbruket, personalen ånyo sjunkit vid avdelningskontoren så att densamma vid utgången av 1957 uppgick till 211 tjänstemän, varav 103 bankpersonal samt 108 biträden och vaktpersonal (härinräknat 9 bankexpeditörer). Nedgången i bankpersonalen är särskilt påtaglig. Den är ett uttryck för riksbankens strävan att så långt möjligt överflytta på bankexpeditörs- och biträdespersonal sådant arbete som tidigare utförts av i viss mån överkvalificerad bankpersonal. Därigenom ha lönekostnaderna kunnat hållas tillbaka, varjämte ökade beföringsmöjligheter erhållas för den lägst avlönade personalen. Slutligen innebär denna ordning att bankpersonalen dels mera än tidigare får ägna sig åt kvalificerat arbete, dels att den lägre avlönade bankpersonalen kan på längre sikt nedbringas så att de proportionella chanserna för densamma att avancera till mera ansvarsfulla och högre avlönade tjänster ökas.

I ovanstående redogörelse för personalbeståndet vid avdelningskontoren har hänsyn icke tagits till dagavlönad tillfällig personal, huvudsakligen anställd för sedelräkning. Huvudparten av denna personal har dock icke ständig tjänstgöring utan permitteras några dagar under månaden då sedelinströmningen är som lägst.

Centralbankernas lokalorganisation i vissa främmande länder

Då det vid diskussion av frågan om riksbankens lokalorganisation syntts vara av intresse att kunna göra jämförelser med förhållandena vid utländska centralbanker, har kommittén från några sådana inhämtat upplysningar angående hur motsvarande problem där lösts. Till jämförelse har valts centralbankerna i Danmark, Finland och Norge på grund av dessa länders med Sverige likartade förhållanden och Deutsche Bundesbank, som nyorganiserats såsom centralbank så sent som 1957.

Danmark

Danmarks Nationalbank har fem avdelningskontor: I Aarhus, Aalborg och Kolding på Jylland, i Odense, vars distrikt förutom Fyn omfattar Langeland och Ærø, samt i Nykøbing på Falster, vars distrikt omfattar Falster, Lolland, Møn och Vordingborg på Själland. Övriga delen av Själland liksom Bornholm är icke underlagt något avdelningskontor utan sorterar under huvudkontoret. Inrättandet av avdelningskontor vid banken motive-rades ursprungligen av behovet att underlätta betalningsmedelsförsörjningen men även av en önskan att bidra till en utjämning av skillnaden i räntenivån mellan olika landsdelar. Avdelningskontoren hade därför tidigare viss kreditgivning åt näringslivet. Numera har dock banken ytterst ringa sådan verksamhet och social kreditgivning saknas helt. Banken har alltså blivit en sedelbank i ordets mest inskränkta mening och avdelningskontoren har på grund härav fått som huvuduppgift att vara »hjärtkamre for seddelcirkulationen og skillemøntløbet». Avdelningskontorens organisationsproblem och liknande frågor bestämmas därför helt av dessa arbetsuppgifter.

Avdelningskontorens distribution av betalningsmedel sker nästan helt och hållet genom provinsbanker och statsinstitutioner såsom post- och telegrafväsendet. Bankens huvudkassa försörjer avdelningskontoren med sedlar, så att kontoren ständigt har en så stor behållning av skilda valörer att behovet beräknas vara täckt för ett år framåt i tiden. Provinsbankerna kunna insätta överskjutande kassabehållningar hos avdelningskontoren, men det är rätt begränsade belopp som insätts på så sätt, då provinsbankerna föredra att vinna ränta genom att insätta medlen hos sina bankförbindelser i Köpenhamn. Provinsbankerna ha vidare möjlighet att öka sin penningtillgång genom att rediskontera prima varuväxlar eller — i undantagsfall — belåna börsnoterade obligationer och aktier vid avdelningskontoren.

På de platser, där avdelningskontor finnas, göra provinsbankerna inbetalningar till avdelningskontoren för överföring till sina bankförbindelser i Köpenhamn, liksom dessa i sin tur utnyttja avdelningskontoren för överföringar till provinsbankerna. Åtskilliga provinsbanker äro bemyndigade att mottaga insättningar från post- och telegrafväsendet, tullkammare och andra myndigheter för omgående kreditering av finansministeriets

löpande konto hos nationalbanken. Dessa inbetalningar anmälas omedelbart till bankens huvudkontor eller till det avdelningskontor, varunder banken i fråga sorterar.

Förbindelsen med det enskilda näringslivet inskränker sig väsentligen till växeldiskontering för vissa handels- och industriföretag, som sedan länge haft förbindelser med nationalbanken. Nya kunder erhålla således icke kredit. Tidigare fanns möjlighet för enskilda personer att belåna börsnoterade obligationer och aktier vid avdelningskontoren, men till följd av kreditåtstramningen har denna utlåningsform numera nästan bortfallit. Avdelningskontoren kunna mottaga köp- och säljorder beträffande fondpapper, men köpen resp. försäljningarna ske genom huvudkontorets fondavdelning. Det är ganska oväsentliga poster som omsätts genom avdelningskontoren.

Avdelningskontoren kunna icke ge tillstånd till betalningar till utlandet. Transaktionerna på detta område äro centraliserade till huvudkontoret, som i stor utsträckning har bemyndigat privatbankerna och medlemmar av fondbörsen att bevilja valuta.

Finland

Finlands Bank har tolv avdelningskontor, i allmänhet ett i varje län, dock att i Tavastehus län finnas tre kontor och i Kuopio län två, medan Lapplands län saknar kontor. Kontorens huvudsakliga uppgift är att ombesörja penningmedelsförsörjningen, och det är för att tillgodose denna uppgift som kontor grundats icke endast i residensstäder utan även i några andra städer av betydelse. En annan väsentlig uppgift för avdelningskontoren är den banktekniska förvaltningen av de växel- och checkkrediter, som Finlands Bank beviljar åt sina kreditkunder på orten, främst exportindustrin. Krediterna beviljas av bankens direktion, och kontoren ha icke rätt att självständigt bevilja sådana. Samma tillvägagångssätt tillämpas också på bankernas rediskonter, varvid avdelningskontoren endast ombesörja inkasseringen av betalningen för rediskonterade växlar och distansväxlar. Vid sidan av dessa avdelningskontorens huvuduppgifter må bland deras övriga uppgifter nämnas: *att* inlösa förfallna obligationer och räntekuponger i statliga och en del privata obligationslån och sända dem till huvudkontoret, *att* sälja utländska valutor och checkar samt köpa utländskt mynt, *att* förmedla utländska och inhemska betalningar, *att* lösa in checkar och bankväxlar utfärdade av sparbankerna och deras kunder samt sända dem till huvudkontorets clearing, *att* vanligen två gånger dagligen verkställa clearing av bankernas checkar och övriga anvisningar, *att* förmedla valutaansökningar och anmälningar till huvudkontoret och tillbaka, *även som att* förmedla postgirots kontoinsättningar och -uttag. Någon s. k. social kreditgivning förekommer ej vid Finlands Bank.

Sättet för betalningsmedelsförsörjningen regleras av ett år 1948 ingånget avtal mellan Finlands Bank, post- och telegrafstyrelsen, postgirokontoret (postsparbanken), bankerna (affärs- och sparbanker, andelskassor) samt Alkoholbolaget. Enligt denna överenskommelse sänder Finlands Bank sedlar och metallmynt till sina avdelningskontor på så sätt, att sedlarna packas vid huvudkontoret och transporteras till posten, som gratis ombestyr deras befordran till vederbörande kontor. Finlands Bank bär ansvaret för dessa försändelser från huvudkontoret till avdelningskontoren eller tvärtom.

Landets postanstalter äro grupperade i distrikt med ett av Finlands

Banks kontor — inklusive huvudkontoret — som centrum. Postgirokontoret i Helsingfors eller dess avdelningskontor i en del länsresidens beordrar dagligen per telefon Finlands Banks kontor att sända pengar till de i deras distrikt befintliga postanstalterna, från vilka kunderna på postgiro komma att lyfta större penningbelopp. Postanstalterna själva kunna även per brev eller telefon rekvirera penningar från Finlands Banks kontor i distriktet. I kontoret packas penningförsändelserna beroende på rekvisitionens storlek i lådor eller kuvert, över vilka förteckningar och kassaverifikat utskrivs. Den lokala postanstalten hämtar försändelserna från Finlands Banks kontor och sänder dem vidare till den avsedda postanstalten. Posten ansvarar för försändelserna, sedan någon av dess funktionärer utkvitterat desamma i Finlands Banks kontor.

Kassaverifikaten över försändelserna bokförs genom kontorens konto på post- och telegrafstyrelsens checkkonto i Finlands Banks huvudkontor.

Också bankerna anskaffa genom postgirot kompletterande kontanta medel åt sig och sina kunder från Finlands Banks kontor.

Postanstalterna sända sina överloppssedlar och inlösta checkar direkt till Finlands Banks huvudkontor i Helsingfors för att gottskrivas på post- och telegrafstyrelsens konto. I försändelserna ingå även bankernas och Alkoholbolagets medel, som för att inbespara arbete för posten ha inbetalats i förseglade paket på deras postgirokonton. Varje inbetalare är hos Finlands Bank ansvarig för de fel, som eventuellt konstateras i dess penningpaket.

Då sedlarna sändas från Finlands Bank så sent som möjligt och returneras dit snabbt, är detta ägnat att minska den utelöpande sedelmängden.

Postanstalterna sända sitt myntöverskott till Finlands Banks kontor i distriktet. Kontoren sortera och räkna själva alla mynt de mottagit och låta dem sedan gå ut igen i rörelsen.

På hemorten distribuera Finlands Banks avdelningskontor sedlar och mynt åt banker, postanstalter och privata kunder, om sistnämnda kunder presentera sina för inlösen avsedda checkar i så pass god tid före eftermiddagens clearing, att checkarna samma dag kunna inkasseras genom clearingen från vederbörande banker.

Största delen av kontorens arbete (ca 65 % enligt arbetsstatistiken) består av sortering och räkning av sedlar, distribuering med åtföljande inpackning samt handhavandet av mynten. Praktiken har lett till en sådan arbetsfördelning, att sedelsorteringen till största delen försiggår i Finlands Bank. Affärsbankerna inbetala osorterade sedlar på sina checkkonton och lyfta beloppet för de sorterade med en på Finlands Bank dragen check. På så sätt spara affärsbankerna in både löner och arbete i sina kassor.

Att postens sedelförsändelser gå direkt till Finlands Banks huvudkontor befrämjar förnyelsen av sedelstocken. Sammanlagt skulle det även erfordras mera arbetskraft, om granskningen av postens försändelser fördelades bland avdelningskontoren. Dessutom böra avdelningskontoren i varje fall sända vid sorteringen erhållna, slitna sedlar till huvudkontoret för att brännas.

Sorteringen och räkningen av sedlarna ske för hand, mynträknningen maskinellt.

Norge

Vid Norges bank finnas numera tjugu avdelningskontor, vilka, vart och ett i sitt distrikt, omhänderha betalningsmedelsförsörjningen i landet. Den

in- och utväxling av sedlar och skiljemynt, som sålunda sker vid avdelningskontoren, kan sägas vara huvudparten av dessas verksamhet. Distributionen av betalningsmedel går från avdelningskontoren till banker och postkontor men också till allmänheten.

Utlåningsverksamheten vid avdelningskontoren är numera minimal. I Nord-Norge med dess svagt utbyggda bankväsen ha dock avdelningskontoren direkta kunder, och kontoren i denna landsdel ha också fått sig ålagda vissa särskilda uppgifter såsom t. ex. förvaltningen av de medel som under statsgaranti ställts till fiskets förfogande.

I fråga om vanlig bankverksamhet i övrigt äro avdelningskontorens uppgifter av mycket begränsad omfattning. I viss utsträckning kunna valuta-transaktioner företagas vid de flesta avdelningskontoren, och dessa äro också inlösningsställen för en del obligationslån (både statslån och andra), för vilka huvudkontoret är huvudinlösningsställe.

Vidare ha avdelningskontoren en viktig uppgift i att genom rapporter och direkta kontakter hålla bankens direktion underrättad om den ekonomiska utvecklingen i distriktet.

Förbundsrepubliken Tyskland

Vid Deutsche Bundesbank finnas 250 avdelningskontor, fördelade på nio provinsförvaltningar — Landeszentralbanken. Av de 250 avdelningskontoren äro 63 centralkontor och — underordnade dessa — 187 filialkontor. Provinsförvaltningen i Berlin, som saknar avdelningskontor, handhar genom sina affärsavdelningar även de uppgifter, som eljest ombesörjas av avdelningskontor.

En väsentlig uppgift för rörelsen vid avdelningskontoren är att förse näringslivet med betalningsmedel, och för att kunna tillhandahålla sedlar och skiljemynt i erforderliga valörer finnas därför hos avdelningskontoren behållningar, anpassade efter rörelsens behov. Centralkontoren fastställa maximalbelopp för filialkontorens kassabehållningar, vilka belopp dock få tillfälligt och med centralkontorens medgivande överskridas. Överskjutande belopp överförs till det överordnade centralkontoret eller — efter dettas anvisningar — till annat filialkontor inom kontorsdistriktet.

Avdelningskontoren sörja för att deras kontantbehållningar kompletteras, så att de motsvara behovet inom distriktet. Icke erforderliga medel anmälas för borttransport. För detta ändamål rapportera filialerna på bestämd dag en gång i månaden till vederbörande centralkontor sitt behov eller överskott. Centralkontoren utjämna (genom penningtransporter eller postförsändelser) i möjligaste mån medelsbehovet inom distriktet mot där befintliga överskottsbehållningar och rapportera, likaledes å viss dag, kvarstående medelsbehov resp. -överskott till distributionsavdelningen för sedlar och mynt hos vederbörande Landeszentralbank.

Landeszentralbankerna anordna likaledes inom sina verksamhetsområden i möjligaste mån en utjämning och rapportera kvarstående medelsbehov respektive -överskott till Deutsche Bundesbanks huvudkassa. Denna tillgodoser penningbehovet genom kontantförsändelser (huvudsakligen genom transport per bil) eller anordnar »clearing» mellan Landeszentralbankerna. Vid försörjningen med penningmedel kan huvudkassan även begagna sig av reservbehållningar, som upplagts i särskilda depåer hos ett antal avdelningskontor. Dessa behållningar få dock disponeras endast efter tillstånd från Deutsche Bundesbanks huvudkassa.

Landeszentralbankerna erhålla översikt över sammansättningen av kassa-

behållningarna vid avdelningskontoren genom de kassarapporter, som avdelningskontoren inom deras distrikt tillställa dem på bestämda dagar i månaden. På grundval av dessa översikter sammanställa Landeszentralbankerna rapporter till Deutsche Bundesbanks huvudkassa rörande den totala kassabehållningen inom distriktet.

Avdelningskontoren förse näringslivet med rörelsemedel antingen direkt (genom kreditinstitut, större företag och myndigheter, som inneha konto hos dem) eller indirekt via de kreditinstitut, som äro anslutna till deras girorörelse. Inom Deutsche Bundesbanks kontorsnät sker tillförseeln av penningmedel till marknaden och tillbakaflödet i en ständig växling, varvid samtidigt sedel- och myntvård verkställes genom indragning av sedlar och mynt, som ej böra vara i omlopp, och övervakning för upptäckt av eventuella förfalskningar.

Vid sidan av betalningsmedelsförsörjningen ha avdelningskontoren en betydande verksamhet, omfattande såväl centralbanksmässiga uppgifter som allmänna bankuppdrag. Denna verksamhet inom avdelningskontoren kan sammanfattningsvis angivas enligt följande schema:

- I. förande av girokonton
(i samband härmed kontroll av kreditinstitutens minimireserver)
- II. medverkan vid icke-kontanta betalningar
 - a) check- och kontobetalningar
 - b) clearingrörelse
(lokal betalningsutjämning mellan deltagarna i clearingen; clearingmaterial; checkar, växlar, anvisningar, fakturor, kvitton, lokala betalningar m. m.)
 - c) förenklad inkassering av checkar för kreditinstituten
(inkassering av checkar betalbara å samtliga orter inom förbundsrepubliken)
- III. kreditverksamhet
 - a) köp av växlar
 - b) lån mot säkerhet
 - c) bearbetning och kontroll av kreditunderlaget hos låntagarna inom distriktet, övervakning av engagemang, inhämtande och lämnande av upplysningar
- IV. bankmässiga uppdrag av olika slag
(inkassering av dokument, inlösen av kuponger m. m.)
- V. utländska betalningar
(köp av utländska växlar, handel med utländska sedlar och mynt etc., mottagande av utländska dokument för inkasso, medverkan vid betalningstransaktioner med utlandet)
- VI. valutakontroll
(handläggning av ansökningar, valutatillstånd)
- VII. att följa den ekonomiska utvecklingen inom distriktet (statistik, ekonomiska rapporter).

Kommitténs ställningstagande

Frågan om allmän indragning av riksbankens kontorsnät

Vid en förutsättningslös diskussion av riksbankens lokalorganisation måste tydligen först komma under bedömande, om det över huvud taget är anledning att vidare upprätthålla en sådan organisation eller en allmän indragning av avdelningskontoren kan ske. Kommittén har därför i första hand övervägt, om dessas nuvarande arbetsuppgifter lämpligen kunna överföras till andra organ och har vid denna undersökning sökt särskilt kontorens i egentlig mening centralbanksmässiga uppgifter från de övriga.

Vad då angår avdelningskontorens centralbanksmässiga verksamhet är det tydligt, att en allmän kontorsindragning skulle i första hand förutsätta omorganisation av betalningsmedelsförsörjningen. Under alla förhållanden synes dock denna böra omhänderhas av en lokal organisation, och uppgiften blir alltså att finna en lämplig institution med ett kontorsnät av tillräcklig kapacitet för uppgiften. Kommittén har för sin del diskuterat tre skilda alternativ till möjlig lösning av detta spörsmål.

I första hand har kommittén övervägt möjligheterna att överföra betalningsmedelsförsörjningen till postverket. Ett sådant överförande har nämligen synts ligga nära till hands med tanke på att inom posten finnes ett väl utbyggt kontorsnät och en på kassarörelse tränad tjänstemannakader. Vid kommitténs kontakter med företrädare för generalpoststyrelsen har det också visat sig, att inom postverket föreligger ett visst intresse för att övertaga dessa uppgifter. Det har framhållits, att det för postverket vore av stor betydelse såväl att med minsta möjliga tidsutdräkt kunna till riksbanken leverera överskottsmedel för insättning å postverkets checkräkning som att ha omedelbar tillgång till kontanter i önskade valörer för utbetalningar. Dessa postverkets önskemål skulle kunna tillgodoses, om postverket övertoge den betalningsmedelsförsörjning, som sker genom avdelningskontoren, och denna rörelse organiserades så, att större lämpliga postkontor finge förfoga över sedeldepåer av erforderlig storlek. Dessa riksbankens depåer skulle förvaltas av postverkets tjänstemän, som skulle ombesörja inläggningar och uttag från depåerna och dagligen rapportera ställningen till riksbanken. Inläggning av postverkets rörelsemedel i lokal depå skulle medföra, att medlen ansågos insatta i riksbanken. För arbete med mottagande och utlämnande av sedlar och mynt, som ej hade samband med postverkets rörelse, finge man räkna med att postverket betingade sig ersättning från riksbanken.

Det av postverket skisserade systemet har tydligen ur begränsat postal synpunkt fördelar, genom att beloppet av medel under transport skulle nedbringas och genom att »depåpostkontorens» reservkassor kunde praktiskt taget helt undvaras. Härigenom bleve för postverkets del avsevärda medel frigjorda för räntebärande placering. Den av postverket beräknade merinkomsten skulle emellertid ur det samlade statsverkets synpunkt komma att motvägas av minskade intäkter för riksbanken, och ställningstagande till

förslaget bör alltså ske med bortseende från den fiktiva vinst som dess genomförande skulle komma att medföra i postverkets bokföring.

Ett säreget drag i det tänkta depåsystemet är att det ömsesidiga förhållandet mellan postverket såsom insättare och riksbanken såsom mottagare skulle uteslutande regleras av postverket och inom postverket. Konsekvensen skulle bli, att en och samma reservkassa som finnes inom en postanstalt skulle uppfattas än såsom postverkets rörelsemedel och än såsom i riksbanken insatta medel, allteftersom postverket i anmälan till riksbanken tillkännagåve det ena eller det andra vara förhållandet. En sådan ordning kan icke rimligen av riksbanken godtagas, och detta bör gälla, även om man inom postanstalten skulle låta sedelbuntarnas insättande och uttagande symboliseras av att de flyttas från ett skåp till ett annat. Det synes över huvud taget principiellt uteslutet, att riksbanken skulle såsom centralbank kunna avstå från den omedelbara övervakningen av sedelomloppets omfattning för att överlåta denna uppgift å ett Kungl. Maj:t underställt affärsdrivande verk. Betydelsen av denna övervakning framträder särskilt, om man tänker sig att sedelomloppet ligger i närheten av sedeltaket. Riksbanken måste då ha tillräckliga möjligheter att tillse, att detta icke genombrötes. En annan centralbanksmässig aspekt på förslaget är, att detta genom att överflytta penningtillgångar från riksbanken till postverket kan tänkas i vissa situationer ge riksbanken mindre utrymme för dess penningpolitiska handlande.

Ehuru kommittén sålunda för sin del underkänt det av postverket framförda förslaget ur principiell synpunkt, kan det dock vara anledning att för att fullständiga bilden även uppmärksamma de administrativa svårigheter som skulle bli en följd av den tänkta sammankopplingen av den postala rörelsen och riksbankens verksamhet såsom sedelbank. En postverkets förvaltning av delar av riksbankens sedelförråd medför sålunda behov av att upporganisera nya kontroller och arbetsrutiner såväl inom postverket som inom riksbanken i syfte att övervaka och revidera riksbankens depositioner. Det torde sålunda vara realistiskt att räkna med att ett system som det nu diskuterade totalt sett icke kan medföra personalbesparingar utan snarare ett ökat personalbehov för sedelräknings- och kassavårdsarbete. Härtill kan också bidraga, att riksbankens avdelningskontor ha möjligheter att tillvarata den spilltid, som på grund av sedelrörelsens periodiska variationer ej kan undvikas för sedelräkningspersonalen, genom att insätta denna i andra arbetsuppgifter.

Även ur andra synpunkter synes den tänkta sedelförsörjningsorganisationen inom postverket mindre rationell. Den utspridning av sedelräkningsarbetet till mindre enheter, som lär bli följden av en sådan organisation, kan sålunda äventyra den övergång till maskinell räkning, vartill man f. n. syftar inom riksbanken, då nämligen effektivt utnyttjande av sedelräkningsmaskiner kräver relativt stora arbetsenheter. Vidare måste understrykas angelägenheten av att kvaliteten på sedelmaterialet hålles under uppsikt. Vid den sedelräkning som nu äger rum inom riksbanken sker en fortlöpande kontroll härav, varvid förslitet sedelmateriale utgallras och makuleras. Man torde icke ha rätt förvänta, att postverket, vars intresse av att övertaga betalningsmedelsförsörjningen ytterst syftar till att bereda verket större affärsvinst, skall med samma intresse fullfölja en sådan arbetsuppgift, som dock ur allmänhetens synpunkt torde te sig som en viktig serviceverksamhet från sedelbankens sida.

Vid en tänkt överflyttning till postverket av betalningsmedelsförsörjning-

en kräva också lokalfrågorna uppmärksamhet. Kommittén har dock icke gjort någon närmare utredning av postverkets möjligheter att erbjuda de tjänstelokaler och förvaringsvalv som erfordras för dessa för verket nya arbetsuppgifter. Man lär emellertid få räkna med att postens valvsutrymmen i allmänhet icke äro dimensionerade för förvaring av de mycket betydande värden i sedlar, som måste finnas i lager för centralbanksmässig kassarörelse och av beredskapsskäl. Då iordningställandet av förvaringsvalv är avsevärt kostnadskrävande, får man därför räkna med att postverkets övertagande av ifrågavarande uppgifter skulle under en övergångstid komma att medföra behov av betydande investeringar för nybyggnad av förvaringsvalv samt sedel- och mynträkningslokaler vid postkontoren. En nära till hands liggande lösning kunde väl på vissa platser vara, att postverket övertog avdelningskontorens lokaler, men i vilken utsträckning detta skulle låta sig göra utan att dessa ombyggdes för att tjäna postala ändamål låter sig icke närmare bedöma.

Som ett andra alternativ för betalningsmedelsförsörjningen vid en allmän kontorsindragning bör nämnas möjligheten att överföra denna uppgift på den statliga affärsbanken. Att Sveriges Kreditbank övertog detta arbete skulle emellertid innebära ett väsentligt avsteg från den princip som varit vägledande vid utformningen av bankens verksamhet nämligen, att banken skall på lika villkor konkurrera med övriga affärsbanker. För övrigt är om detta alternativ endast att säga, att vid det utredningsarbete, som föregått inrättandet av den statliga affärsbanken, ingående övervägts att låta denna övertaga avdelningskontorens betalningsmedelsförsörjning. Man stannade emellertid för att ett sådant överförande icke borde ske, och några nya omständigheter, ägnade att nu föranleda ett annat bedömande, synas icke föreligga.

För att undvika att någon affärsbank skulle komma att sättas i särställning genom att ensam fungera såsom riksbankens ombud i sedel- och myntdistributionen har slutligen ett tredje alternativ diskuterats, nämligen att betalningsmedelsförsörjningen lämnades åt samtliga affärsbanker. Vad som föranlett kommittén att överväga detta alternativ har närmast varit, att affärsbankerna ha sitt kontorsnät så utbyggt, att de finnas representerade på alla mera betydande affärs- och kommunikationscentra. Ur administrations- och kostnadssynpunkt vore det visserligen orimligt, att samtliga banker skulle på varje distributionsort deltaga i denna verksamhet, men det kunde tänkas en uppdelning mellan affärsbankerna, så att på skilda platser skilda affärsbankers avdelningskontor omhänderhade ifrågavarande centralbanksmässiga uppgift. Ur riksbankens synpunkt kunna emellertid i huvudsak samma betänkligheter resas mot en dylik anordning som ovan anförts när det gäller postverkets medverkan. En underhandskontakt, som tagits med företrädare för affärsbankerna, har också givit kommittén det bestämda intrycket, att dessa icke äro beredda att fungera som riksbankens regionala och lokala led i den betalningsmedelsförsörjning, på vilken allmänheten kan ställa anspråk.

Innan framställningen lämnar frågan om möjligheterna att överföra avdelningskontorens centralbanksmässiga uppgifter till andra organ bör med några ord också beröras avdelningskontorens beredskapsuppgifter. Härvidlag kan fastslås att beredskapshänsyn med nödvändighet kräva en utspredning av riksbankens sedelförråd, så att sedeldepåer uppläggas på skilda platser i landet. Lämpligast sker väl också en sådan lagring i form av depåer anslutna till riksbankens egna avdelningskontor, som då kunna ut-

öva erforderlig övervakning. Självfallet kan dock en ur beredskapssynpunkt tillfredsställande lagring också organiseras utan anslutning till någon lokal riksbanksorganisation, men en dylik lagring skulle på grund av de särskilda arrangemang för övervakning som då erfordras ställa sig relativt kostsam. Härtill kommer att det för upprätthållandet av betalningsväsendet under krigstid kan i vissa lägen vara angeläget att kunna falla tillbaka på en lokal riksbanksorganisation. Beredskapshänsyn tala sålunda för att en dylik organisation i någon form upprätthålles.

Vad sålunda anförts om avdelningskontorens centralbanksmässiga uppgifter synes alltså sammanfattningsvis giva vid handen, att det i och för sig är möjligt att genomföra en allmän kontorsindragning genom att överlåta betalningsmedelsförsörjningen på postverket, men att å andra sidan en sådan lösning är förenad med så avsevärda både principiella och praktiska olägenheter, att detta alternativ redan ur centralbanksmässig synpunkt ogärna bör väljas. Om man får utgå från att det av riksdagen år 1952 gjorda uttalandet, att det synes »vara av den största betydelse att riksbanken ges alla resurser som erfordras för att de centralbanksmässiga uppgifterna skola kunna fullgöras på ett tillfredsställande sätt», alltjämt har giltighet, kan det därför hävdas, att fullföljandet av avdelningskontorens centralbanksmässiga uppgifter nödvändiggör bibehållandet i någon form av en riksbankens lokalorganisation.

För att få en fullständigare bild av en allmän kontorsindragnings konsekvenser återstår att undersöka möjligheterna att till andra organ överföra avdelningskontorens icke centralbanksmässiga uppgifter. Såvitt gäller de icke centralbanksmässiga inlåningsräkningarna torde då vara möjligt att utan olägenheter för insättarna överflytta dessa räkningar till postverket eller andra penninginstitut. Huruvida en sådan överflyttning av räkningar, som av penning- eller skattepolitiska skäl skola hållas spärrade, kan ur andra synpunkter anses lämplig, är emellertid en fråga, som kommittén icke skall söka bedöma. Vad åter angår den socialt betonade utlåningsverksamhet, som bedrivs vid avdelningskontoren, lär denna knappast utan olägenheter kunna övertagas av andra bankinstitut. Beträffande avbetalningslånen kan visserligen hävdas, att ett sådant övertagande lätt borde kunna ske. Att huvudkontoret upphört med denna utlåningsverksamhet synes nämligen icke ha medfört nämnvärda olägenheter för den härav berörda lånesökande allmänheten, och det är rimligt att antaga, att även utanför Stockholmstrakten landet är tillräckligt väl täckt av kreditinstitut för att denna låneverksamhet skulle utan svårigheter kunna övertagas. Så alldeles utan betänkligheter ter sig dock icke en sådan reform. En viss risk finnes sålunda för att vid avskaffande av avbetalningslånen de statliga studielånen, som numer utgöra flertalet av avbetalningslånen, skulle, åtminstone i tider av penningknapphet, bli hårt trängda på kreditmarknaden. Det har på något håll förekommit tendenser hos kreditinstitut att söka skjuta sin andel av studielånen ifrån sig, och man har därför anledning att tveka inför en reform, som skulle helt hänvisa de studielånesökande till kreditinstitut utanför riksbanken. Kanske vore dock möjligt att genom rationalisering av den statliga studielåneverksamheten göra denna lånetyp mera attraktiv för affärsbankerna, men det faller utanför kommitténs uppgift att taga ställning till huruvida sådana åtgärder kunna ur annan synpunkt anses lämpliga.

För bosättningslånen del skulle ett slopande av avdelningskontoren medföra, att administreringen av denna lånetyp finge omläggas, vartill ett flertal möjligheter i och för sig låta sig tänkas. Genom att bygga ut ortsombuds-

organisationen och genom denna låta införskaffa fullständigare uppgifter än för närvarande kunde en central låneprövning möjliggöras. Det lär emellertid icke kunna undvikas, att en centralisering skulle försämra förutsättningarna för en grundlig prövning på grund av förlusten av den nära kontakt med ortsbudnen, som är en förutsättning för att dessas uppgifter och omdömen skola kunna på ett tillfredsställande sätt värderas. Vidare har det i praktiken visat sig synnerligen värdefullt för det låneprövande organet att kunna direkt från arbetsgivare och andra införskaffa upplysningar om lånesökande, vilket icke bleve möjligt vid en central låneprövning. Därtill kommer att en centralisering skulle skapa svårigheter vid indrivningen av lånen. Redan vid nuvarande organisation har befunnits att den centralisering, som — om också i begränsad omfattning — kan sägas förekomma vid de större kontoren med deras mera specialiserade låneförvaltning, ger ett betydligt sämre indrivningsresultat än vad som uppnås vid de mindre kontoren. En väsentlig anledning härtill torde just vara, att vid den mera centraliserade förvaltningen tjänstemännen icke längre få möjlighet att på samma sätt som vid de mindre kontoren följa de enskilda låntagarna och därigenom på bästa sätt välja form för ingripande och tidpunkten härför. Det är därför anledning anta, att den schabloniserade indrivning, som kan väntas vid en fullständig centralisering, skulle medföra väsentligt försämrade resultat. De omedelbara ekonomiska konsekvenserna härav bleve väl icke alltför överväldigande, men det kan befaras, att en mindre effektiv indrivning komme att, allteftersom kännedomen härom sprede sig, medföra en mera allmänt tilltagande betalningsovilja. Härtill kommer att administreringen av en lånetyp som den nu diskuterade enligt kommitténs mening icke synes böra få bestämmas av uteslutande företagsekonomiska hänsyn. Det sociala momentet i bosättningslånegivningen gör det önskvärt att upprätthålla en verkligt effektiv indrivning för att, även till priset av en viss merkostnad, framtvinga betalning i flesta möjliga fall av betalningsförmåga. I detta sammanhang förtjänar emellertid att påpekas, att indrivningskostnaden är obetydlig i förhållande till de belopp, som inflyta genom indrivningen.

Om man sålunda anser önskvärt att för bosättningslånen del bibehålla en lokal organisation, kunde man naturligtvis tänka sig att vid ett avskaffande av avdelningskontoren tillskapa något nytt lokalt organ (»lånsbosättningslånenämnder»), som övertog dessa lån. I samma mån som man sökte vinna decentraliseringens fördelar genom att överföra så många uppgifter som möjligt på ett sådant lokalorgan, skulle man emellertid förlora den rationaliseringsvinst, som avses bli följden av avdelningskontorens avskaffande, vartill komme den enligt kommitténs mening mycket väsentliga förlusten, att det bankmässiga inslaget vid låneprövningen förfölle.

Ytterligare en möjlighet vore att radikalt reformera bosättningslånen och konstruera dessa såsom garantilån, varefter det kunde överlämnas åt affärsbanker och sparbanker att övertaga dessa lån med därav följande lokal förvaltning av lånen. En sådan väg synes emellertid knappast framkomlig. Frånsett svårigheterna att i tider av penningknapphet få lånen placerade skulle sålunda indrivningen av lånen knappast komma att skötas med önskvärd effektivitet. I de fall då lån icke skulle inbetalas redan som en följd av vederbörande bankinstituts sedvanliga rutinåtgärder för indrivning, skulle sålunda garantin sannolikt tas i anspråk, och med det klientel som förekommer vid bosättningslånen komme detta att medföra ett mycket stort antal nödlidande lån. Man torde sålunda kunna påstå, att även vid en om-

läggning till kreditgarantisystem kräves som ett komplement en lokalorganisation, vilken tager hand om de nödlidande lånen.

Vad sålunda sagts beträffande bosättningslånen gäller i väsentliga delar också förvaltningen av egnahemslån och stödlån, tills dessa efter 15—20 år i huvudsak slutförbetalats. Förvaltningen av dessa lån kan däremot på längre sikt ej lägga hinder i vägen för en kontorsindragning, men en sådan skulle tydligen omöjliggöra att i framtiden anknypa den kamerala förvaltningen av eventuella nya stödlån till ett riksbankens kontorsnät. Kommittén anser sig dock i detta sammanhang icke böra ingå i bedömande av det mer eller mindre sannolika i att det av nu nämnda skäl kommer att finnas behov av en riksbankens lokalorganisation.

Sammanfattningsvis synes det anförda giva vid handen, att det är svårt att vid en allmän kontorsindragning finna en lämplig organisationsform för den socialt betonade utlåningsverksamhet, som f. n. ombesörjes av avdelningskontoren. Angelägenheten av att för dessa lån bibehålla en praktiskt och ekonomiskt effektiv låneförvaltning utgör därför ytterligare ett stöd för den tidigare ur rent centralbanksmässiga synpunkter motiverade slutsatsen, att en riksbankens lokalorganisation bör i någon form bibehållas.

Kommittén finner därför övervägande skäl tala för att riksbanken bibehåller ett kontorsnät.

Efter att sålunda ha stannat för att förorda bibehållandet av en lokalorganisation vill kommittén också erinra om att centralbankerna i samtliga övriga nordiska länder driva verksamhet också vid avdelningskontor. Dessas uppgifter äro något skiftande i de olika länderna, men en huvudanledning till drivandet av den lokala rörelsen synes i samtliga fall vara angelägenheten att hålla en tillfredsställande betalningsmedelsförsörjning. Även Deutsche Bundesbank har ett rikt förgrenat kontorsnät med betalningsmedelsförsörjningen som en huvuduppgift.

Distriktsindelningen

Om man sålunda får utgå från att riksbanken alltjämt skall ha ett kontorsnät, blir frågan närmast, huruvida nuvarande distriktsindelning kan i stort sett bibehållas eller väsentligt större distrikt böra skapas genom en kraftig nedskärning av avdelningskontorens antal.

Flera skäl kunna då synas tala för att utvidga avdelningskontorens arbetsområden. Förutom den minskning av de fasta kostnaderna som bleve följden av ett färre antal avdelningskontor synes man nämligen kunna vinna arbetstekniska fördelar genom den utbyggnad av återstående kontor som då bleve erforderlig. Genom rationalisering av avdelningskontorens arbete har nämligen personalorganisationen på de mindre kontoren blivit uttunnad till ett minimum med därav följande svårigheter att klara arbetsuppgifterna vid sjukdom, semesterar eller tillfälliga arbetstoppar. Svårigheter av dylikt slag mötas tydligen lättare av större arbetsenheter. Vid en mindre arbetsenhet kan ej heller undvikas, att den kvalificerade personalen måste för att beredas full sysselsättning utföra även enklare arbetsuppgifter, medan vid en större arbetsenhet kan åstadkommas en lämpligare fördelning av arbetsuppgifterna mellan olika personalkategorier.

I syfte att få ett konkret underlag för en jämförelse mellan nuvarande organisation å ena sidan och ett kraftigt beskuret kontorsnät å andra sidan har inom kommittén upprättats en organisationsskiss omfattande tio avdelningskontor mot nuvarande tjugutre. Kontorens arbetsbelastning enligt

en sådan organisation framgår av följande tabeller, som redovisa antalet lån och investeringskonton per den 30 juni 1958 samt antalet under år 1957 uppräknade sedlar fördelade dels på nuvarande kontor dels på det färre antal kontor som enligt den tänkta organisationsskissen avses skola bestå.

Antal utestående lån den 30/6 1958

Kontor	Avbetalningslån	Bosättningslån	Hypotekslån	Egnahems-lån	Stöd-lån	SJ-lån	Summa lån	Under 1957 dis-konterade växlar	Antalet uppräknade sedlar under år 1957	Investeringskonton 30/6 1958 ¹
Göteborg...	1 183	3 284	83	1 414	526	11	6 501	109	37 895 500	69
Malmö.....	1 152	5 164	72	460	664	48	7 560	4	35 548 500	70
Falun.....	353	1 295	55	1 342	314	10	3 369	130	4 797 600	522
Gävle.....	604	2 244	119	2 494	1 158	13	6 632	1 056	7 400 600	370
Halmstad..	279	810	90	2 096	1 850	35	5 160	572	3 312 900	68
Härnösand..	742	2 497	97	4 614	1 239	15	9 204	156	4 890 800	469
Jönköping..	511	1 714	75	867	1 550	37	4 754	399	10 685 400	189
Kalmar....	213	1 211	47	1 252	2 628	56	5 407	465	5 084 700	196
Karlskrona.	245	974	119	1 351	811	34	3 534	5	3 763 600	44
Karlstad...	288	1 491	47	2 838	1 068	25	5 757	602	4 358 100	796
Kristianstad	371	1 364	56	2 867	1 767	103	6 528	839	3 012 300	51
Linköping..	763	2 260	132	1 741	3 146	97	8 139	1 469	11 982 100	133
Luleå.....	1 053	2 186	35	4 889	9 404	5	17 572	22	5 302 900	94
Mariestad..	193	1 507	29	1 376	3 581	95	6 781	89	3 110 200	64
Nyköping..	312	1 243	39	1 439	2 200	45	5 278	242	3 247 200	61
Umeå.....	690	2 027	97	3 795	11 457	31	18 097	212	5 340 700	104
Uppsala....	2 624	1 615	101	1 820	1 613	86	7 859	378	5 387 200	43
Visby.....	265	228	86	1 657	761	32	3 029	419	1 346 600	22
Vänernborg.	203	1 719	14	3 403	2 214	29	7 582	46	5 790 500	113
Västerås...	462	1 820	18	818	1 648	13	4 779	214	4 027 700	152
Växjö.....	323	816	33	1 691	1 022	30	3 915	264	4 180 800	138
Örebro.....	408	1 596	136	768	1 271	25	4 204	1 282	9 505 100	103
Östersund..	588	763	100	3 466	929	29	5 875	925	2 989 800	337
AK.....	13 825	39 828	1 680	48 458	52 821	904	157 516	9 899	182 960 800	4 208
HK.....	1 359	10 454	924	3 927	1 616	44	18 324	—	95 720 700 ²	284
Summa	15 184	50 282	2 604	52 385	54 437	948	175 840	9 899	278 681 500	4 492

¹ Investeringskonto för skog, skogskonto samt konton för investering i skogsbruk och i rörelse.

² Enbart å sedelräkningsgruppen.

Vid upprättande av den organisationsskiss som framgår av tabell å omstående sida har den ledande principen varit att med bibehållande av en godtagbar geografisk indelning ernå en relativt jämn arbetsfördelning mellan de tänkta avdelningskontoren. Förslaget till indelning som självfallet på flera punkter synas tveksamt. Det kan sålunda ifrågasättas en uppdelning av Kalmar län, så att länets norra landstingsområde tillföres Linköpingskontoret, och vidare kunna skäl anföras för att lägga Hallands län eller norra delen därav under Göteborgskontoret i stället för under Malmökontoret. En än större koncentration kunde ernås genom att lägga även Gotlands län under huvudkontoret. Skäl kunna vidare anföras för att bibehålla Jönköpingskontoret, varvid förutom Jönköpings län även Skara-

Skiss till ny distriktsindelning

Riksbanksort (Inom parentes anges de kontor som skulle indragas)	Distriktets omfattning	Ytinne- häll tusental kvkm	Folk- mängd tusental 1/1 1958	Antal lån ¹ 30/6 1958	Antalet uppräknade sedlar under 1957	Investe- rings- konton 30/6 1958
1. <i>Luleå</i>	Norrbottnens län...	98,9	256,7	17 572	5 300 000	94
2. <i>Umeå</i>	Västerbottnens län.	55,4	239,9	18 097	5 340 000	104
3. <i>Härnösand</i> (Östersund)...	Västernorrlands län Jämtlands län	71,6	432,4	15 079	7 880 000	806
4. <i>Falun</i> (Gävle).....	Kopparbergs län.. Gävleborgs län	46,6	578,7	10 001	12 200 000	892
5. <i>Stockholm</i> (Uppsala).... (Nyköping)...	Stockholms stad o. län..... Uppsala län Södermanlands län	19,2	1 607,3	31 461	104 360 000	388
6. <i>Örebro</i> (Västerås).... (Karlstad)....	Örebro län..... Västmanlands län Värmlands län	32,4	777,3	14 740	17 890 000	1 051
7. <i>Linköping</i>	Östergötlands län	10,0	357,5	8 139	11 980 000	133
8. <i>Göteborg</i> (Vänernborg).. (Mariestad)...	Göteborgs o. Bohus län..... Älvsborgs län Skaraborgs län	24,7	1 226,9	20 864	46 800 000	246
9. <i>Växjö</i> (Jönköping).. (Karlskrona).. (Kalmar).....	Kronobergs län... Jönköpings län Blekinge län Kalmar län	33,6	822,4	17 610	23 710 000	567
10. <i>Malmö</i> (Kristianstad). (Halmstad)...	Malmöhus län.... Kristianstads län Hallands län	15,6	1 037,6	19 248	41 870 000	189
11. <i>Visby</i>	Gotlands län.....	3,1	56,1	3 029	1 350 000	22
		411,1	7 392,8	175 840	278 680 000	4 492

¹ Växlar ej medtagna.

borgs län borde föras dit. I huvudsak torde emellertid ett bibehållet men kraftigt nedskuret kontorsnät böra överensstämja med organisationsskissen, och de avvikelser härifrån som kunna tänkas lära icke rubba skissens användbarhet såsom jämförelseunderlag i nu ifrågakommande diskussion.

För att få en uppfattning om de besparingar, som skulle kunna ernås vid en kontorsorganisation enligt den upprättade skissen, ha på kommitténs uppdrag gjorts vissa kostnadsberäkningar. Sålunda har det syntts möjligt att följande antal tjänster skulle kunna indragas, nämligen

13 tjänster som direktör vid avdelningskontor

3 » » bankkamrerare

10 » » kammarskrivare eller förste kammarskrivare

15 kontorsbiträdestjänster och

7 tjänster som bankvaktmästare.

Å andra sidan borde en utökning av antalet bankexpeditörstjänster ske med 7. Vidare synes det realistiskt att under dessa förutsättningar räkna med höjd lönegradsplacering för vissa tjänster.

Totalt beräknas att de direkta löneutgifterna skulle komma att minska med 750 000 kronor per år, vartill komme minskade utgifter för pensioner m. m. Kostnaderna för styrelsearvoden kunna beräknas minska med 75 000 kronor per år och kostnader för kontorslokaler med 195 000 kronor per år, om lokalhyrorna genomsnittligt uppskattas till 15 000 kronor per avdelningskontor. Vissa besparingar i fråga om övriga förvaltningskostnader skulle också kunna ernås.

Om man härefter söker bedöma, hur ett till tio avdelningskontor reducerat kontorsnät skulle fungera i praktiken, kan det, såvitt avser sedel- och myntdistributionen, fastslås, att denna i och för sig bör kunna uppbäras av det krympta kontorsnätet. Samtidigt måste emellertid framhållas, att besparingarna för riksbanken på detta område i viss mån innebära ökade kostnader framför allt för bankerna och postverket, ty även om riksbanken avklipper distributionskedjan på en tidigare punkt, måste ju denna alljämt sträckas fram till bank- och postkontor och till enskilda företag. Indragningarna av riksbankens avdelningskontor i Norrköping och Sundsvall uppges sålunda ha föranlett betydligt större kostnader för bankkontoren på dessa platser främst genom att dessa kontor tvingas ligga med större kassor men även genom utgifter för penningtransporter, försäkringspremier och ökad växlingsverksamhet. Även postkontoren på indragningsplatserna ha gjort liknande erfarenheter och måste nu hålla betydligt större kassor än tidigare. Generalpoststyrelsen har också för sin del i en till kommittén överlämnad promemoria uttalat, att en utglesning av riksbankens kontorsnät med slopande av tretton avdelningskontor skulle i hög grad försvåra medelsförsörjningen vid postanstalterna och för postverket innebära ett steg bakåt i utvecklingen. Styrelsen har visserligen såsom en lösning anvisat möjligheten att förlägga sedel- och myntdepåer till lämpligt belägna postkontor, men som kommittén under föregående avsnitt framhållit, anser sig kommittén ej kunna godtaga ett sådant alternativ.

En icke helt betydelselös omständighet vid vägandet av de olika organisationsformernas för- och nackdelar är vidare, att riksbanken med färre kontor kommer att få svårare att fullgöra den för en sedelbank angelägna uppgiften att övervaka sedelmaterialets beskaffenhet. Med ett glesare kontorsnät torde nämligen sedlarna komma att löpa ute längre tid, innan de passera ett riksbankskontor. Den försämrade övervakning av sedelmaterialet som föranledes härav kan befaras medföra en sämre standard på detta än vad hittills ansetts kunna godtagas.

Vad härefter angår lånetjänsten vid en krympning av lokalorganisationen är tydligt, att riksbanken kommer att få svårare att hålla kontakt med andra myndigheter och med sina låntagare. Även om kommunikation i allmänhet sker brev- eller telefonledes bidrager nämligen avdelningskontorens förläggning till residensstäderna till att underlätta för riksbankstjänstemännen att samråda med annan lokal förvaltning. Härtill medverka också de personliga kontakter som på en gemensam förläggningssort kunna upprätthållas mellan riksbankens personal och andra tjänstemän. Såvitt gäller förhållandet till riksbankens kunder blir det med ett utglesat kontorsnät svårare att t. ex. få till stånd ett personligt samtal med en låntagare för att lägga en sak till rätta. Det lär icke kunna undvikas att sådana för-

hållanden komma att inverka på indrivningsarbetet, som kommer att försvåras, om indrivningsverksamheten centraliseras till större kontor. Det har nämligen visat sig, att den större kontorsenheten härvidlag är en dyrbarare organisationsform än den mindre. Det är svårt att helt klarlägga orsakerna härtill, men en bidragande omständighet torde vara, att det mindre kontorets personal med sin noggranna kunskap om lokala förhållanden och låneklintel har vid låneförvaltning lättare att i rätt tid företa de rätta åtgärderna. På de större kontoren kan däremot en viss byråkratisering icke undvikas, varav följer långsammare indrivning och sämre indrivningsresultat.

Även om man sålunda får räkna med att en organisation i större enheter kan i vissa hänseenden få en viss kostnadsförtydande effekt, lär det dock sammanfattningsvis kunna fastslås, att det är väl möjligt att ernå en icke oväsentlig besparing för riksbanken genom utglesning av riksbankens kontorsnät. En sådan reform måste emellertid oundgängligen medföra en väsentlig försämring av riksbankens service. Det slutliga ställningstagandet blir alltså beroende av hur långt man anser att riksbankens service mot näringsliv och allmänhet skall sträcka sig och vad man vill betala härför. Kommittén har därvid för sin del kommit till den uppfattningen, att om det gällde att från grunden bygga upp en ny organisation, samhället ej borde sträcka sin centralbanksmässiga service längre än ungefär till vad som bleve följderna av den diskuterade organisationskissens genomförande. I viss mån annorlunda blir emellertid bedömandet, då man såsom i förevarande fall har att utgå från nuvarande arbetsuppgifter och från en redan befintlig organisation, efter vilken berörda allmänna och enskilda verk och inrättningar anpassat sin verksamhet. Det är också uppenbart otillfredsställande att utan tungt vägande ekonomiska skäl reformera på ett sådant sätt, att möjligheterna för en myndighet att fullgöra sina uppgifter medvetet försämrats. Kommittén har för sin del kommit till uppfattningen, att under nu gällande arbetsmässiga och administrativa förutsättningar så starka ekonomiska skäl i förevarande fall icke föreligga, och vill därför förorda, att nuvarande distriktsindelning med anslutning till länsindelningen bibehålles.

Till denna kommitténs ståndpunkt har även följande resonemang bidragit. Det är ur flera synpunkter önskvärt, att avdelningskontorens arbetsområden sammanfalla med länen. Härför talar sålunda behovet av samråd med andra lokala myndigheter, beredskapshänsyn (jfr prop. 176/1957) liksom över huvud taget det förhållandet, att länsmyndigheternas koncentration till residensstaden gör denna till naturlig centralort. Om den från tid till annan aktualiserade frågan om reviderad länsindelning i framtiden löses så, att färre och större län bildas, vore därför all anledning att anpassa riksbankens distriktsindelning efter de nya länen. Förr eller senare lär väl också en länsindelningsreform i sådan riktning komma till stånd. Det vore emellertid då olyckligt, om riksbanken för sin del föregripit en sådan genom att de nuvarande avdelningskontorsdistrikten redan sammanlagts till större arbetsområden, vilka måhända icke sammanfölla med de nya länen.

Den fortsatta utvecklingen

Den tidigare framställningen har utgått från att kontorens arbetsuppgifter komma att förbli ungefärligen de nuvarande. Såsom nämnts kan emellertid lånestocken av egnahems- och stödlån beräknas vara i huvudsak slut-

betald inom 15—20 år, och det är ovisst i vad mån avdelningskontoren komma att allteftersom denna avveckling försiggår tillföras nya uppgifter. Det är väl dock icke osannolikt att förvaltningen av nya stödlån — eventuellt i samband med en skördeskadeförsäkring — kommer att uppdras åt riksbanken, och det är möjligt, att kontoren även kunna komma att tillföras för dem nya uppgifter. En sådan utveckling vore naturlig, då nämligen kontorens organisation kan utan ökning av den mera kvalificerade personalen tjäna även nya ändamål. Härtill kommer också att det ur allmän samhällelig synpunkt vore av värde om den erfarenhet och bankmässiga bedömning som finnes representerad inom riksbanken skulle kunna tillgodogöras på vidare områden av samhällets stödverksamhet. Ur flera synpunkter synes det alltså kunna bli för statsverket ekonomiskt fördelaktigt att till riksbankens avdelningskontor sammanföra skilda bankmässiga samt kassamässiga och kamerala uppgifter, och bankoutskottet har också (BoU 35/1952) funnit sådana reformer böra övervägas. Kommittén har sökt i någon mån överblicka vilka uppgifter som kunna lämpa sig för sådan överföring, och enligt vad kommittén inhämtat torde intresse alljämt föreligga för att överlämna förvaltningen av värnpliktslån till riksbanken. Även andra låneförvaltande uppgifter vid länsstyrelserna och kanske även en del utbetalningar, som nu handhavas av dessa styrelser, torde med fördel kunna anförtros riksbanken. Än större arbetsuppgifter skulle kunna lämnas till avdelningskontoren, därest den kamerala förvaltningen vid vissa länsorgan omlades, så att de uppgifter som lämpade sig härför överfördes till riksbanken. Kommittén har dock icke möjlighet att ingå i närmare diskussion av dessa frågor och kan självfallet icke ställa några förslag. Med det sagda har kommittén alltså velat erinra om att det bör finnas möjlighet att i rationaliseringssyfte för ytterligare uppgifter ta i anspråk den kapacitet, som representeras av kontorsstyrelserna och de högre tjänstemännen vid kontoren, med sannolika besparingar för det allmänna som följd. En närmare granskning av dessa frågor synes kunna falla inom besparingsutredningens undersökningsområde.

Skulle emellertid statsmakterna icke vara beredda att till riksbanken överlämna nya arbetsuppgifter och en minskning sålunda komma att efter hand inträda av den totala arbetsvolymen vid avdelningskontoren, synes detta böra föranleda förnyade överväganden beträffande distriktsindelningen. Den ytterligare minskning av personalen, som skulle motiveras av bortfallet av arbetsuppgifter, kan nämligen vid de mindre kontoren av arbetstekniska skäl knappast genomföras, och den enda möjliga lösningen torde därför i ett sådant läge bli att bryta anknytningen till den nuvarande länsindelningen genom att sammanslå vissa distrikt. På förut anförda skäl anser kommittén det dock ej böra ifrågakomma att i en sådan situation nyindela landet i »storområden» utan det synes i stället lämpligare att indraga enstaka kontor, vilkas distrikt synas kunna utan alltför stor olägenhet sammanföras med ett närliggande. Därvid bör också uppmärksammas, att möjligheten hålles öppen för en framtida anpassning av distriktsindelningen efter en ny länsindelning. De kontor som vid en sådan reform närmast böra komma i fråga för indragning äro såvitt nu kan bedömas: Visby, Karlskrona och Nyköping. Andra kontor, där den centralbanksmässiga rörelsen är av mindre omfattning och som därför vid den nu tänkta utvecklingen kunna ifrågakomma för indragning, äro Halmstad- och Mariestadkontoren.

Visbykontorets rörelse är den i särställning minsta och är väl redan

f. n. knappast tillräcklig för att ens med stöd av länsindelningsprincipen kunna motivera kontorets bibehållande. Det insulära läget och de beredskapshänsyn som följa härav gör det emellertid måhända särskilt motiverat att bibehålla ett Gotlandskontor. Med tanke härpå — och på de möjligheter att förenkla organisationen inom de enskilda kontoren som kommittén avser att i ett kommande betänkande undersöka — har kommittén därför ej velat för närvarande förorda indragning av Visbykontoret. Skulle emellertid kontorets arbetsuppgifter än ytterligare komma att minskas, lär det icke vidare finnas tillräcklig anledning att bibehålla ett riksbankskontor i Gotlands län.

Även Blekinge län är i minsta laget för att kunna tjäna som underlag för ett riksbankskontor med rationellt avvägd arbetsvolym, vartill kommer att länets läge och förbindelser göra det väl möjligt att lägga detta under Växjö- eller Kalmarkontoret. Om en allmän minskning av kontorens arbetsuppgifter kommer till stånd och föranleder frågående av länsindelningsprincipen, bör därför Karlskronakontoret indragas.

Att ett riksbankens avdelningskontor bibehålles i Nyköping är naturligt så länge länen bibehållas som grund för distriktsindelningen och kontoren därför förläggas till residensstäderna. I ett läge, där man frångått denna princip, tala flera skäl för indragning av detta kontor. Dels är dettas rörelse av icke alltför stor omfattning, dels, och framför allt, har icke Nyköping ett sådant ekonomiskt och kommunikationstekniskt centralt läge, som kan utgöra motiv för att där behålla ett riksbankskontor. Vid en indragning av detta kontor synes Södermanlands län lämpligen böra föras till huvudkontoret.

Vad åter angår den ifrågasatta indragningen av Halmstad- och Mariestadkontoren synes det vid en sådan reform uppstå svårigheter att åstadkomma en geografiskt lämplig distriktsindelning. På grund härav möta större betänkligheter att indraga dessa kontor än de tre förutnämnda. Kommittén har med det sagda dock velat redovisa en tänkbar utvecklingsgång, därest i en framtid riksbankskontoren skulle ställas väsentligen utan andra uppgifter än de centralbanksmässiga.

Utöver vad nu sagts anser sig kommittén icke ha anledning att söka ange ställningstaganden för en framtida hypotetisk utveckling, men det får förutsättas, att fullmäktige med uppmärksamhet följa förändringar i arbetsvolymen vid avdelningskontoren för att anpassa kontorsorganisationen därefter.

INNEHÅLL

	Sid.
<i>Riksbankens avdelningskontor. Historik och nuvarande förhållanden</i>	7
Avdelningskontorens tillkomst och olika förslag till deras utvidgning, avskaffande eller rationalisering.....	7
Översikt över avdelningskontorens nuvarande arbetsuppgifter och dessas utveckling under senare år.....	12
Översikt över personaluppsättningen och lönekostnaden vid riksbankens avdelningskontor under senare år.....	21
<i>Centralbankernas lokalorganisation i vissa främmande länder</i>	22
Danmark.....	22
Finland.....	23
Norge.....	24
Förbundsrepubliken Tyskland.....	25
<i>Kommitténs ställningstagande</i>	27
Frågan om allmän indragning av riksbankens kontorsnät	27
Distriktsindelningen.....	32
Den fortsatta utvecklingen.....	36